



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



GÜLDEN BALABAN

KARATAŞ (ADANA) İLÇESİNDE ÇİFTLİK YERLEŞMELERİNİN GELİŞİMİ VE
FONKSİYONEL DEĞİŞİMİ

Coğrafya Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



GÜLDEN BALABAN

KARATAŞ (ADANA) İLÇESİNDE ÇİFTLİK YERLEŞMELERİNİN GELİŞİMİ VE
FONKSİYONEL DEĞİŞİMİ

Danışman
Prof. Dr. İhsan BULUT

Coğrafya Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Güliden BALABAN' ın bu çalışması, jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Halil HADİMLİ (İmza)

Üye (Danışman) : Prof. Dr. İhsan BULUT (İmza)

Üye : Doç. Dr. Serdar CEYLAN (İmza)

Tez Başlığı: Karataş (Adana) İlçesinde Çiftlik Yerleşmelerinin Gelişimi ve Fonksiyonel Değişimi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 14/ 05 /2024

Mezuniyet Tarihi : 18/07/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Karataş (Adana) İlçesinde Çiftlik Yerleşmelerinin Gelişimi ve Fonksiyonel Değişimi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Gülden BALABAN





T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



11 / 07 / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Gülden BALABAN
Öğrenci Numarası	20185264018
Anabilim Dalı	Coğrafya
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. İhsan BULUT
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Karataş (Adana) İlçesinde Çiftlik Yerleşmelerinin Gelişimi Ve Fonksiyonel Değişimi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2415232534
Rapor Tarihi	11.07.2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %7 Alıntılar dahil: %11
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 70 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. İhsan BULUT	
İmza	

İÇİNDEKİLER

HARİTALAR LİSTESİ	iii
TABLOLAR LİSTESİ	iv
GRAFİKLER LİSTESİ	v
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ.....	2
1. Araştırma Sahasının Yeri ve Başlıca Özellikleri	2
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
4. Materyal ve Yöntem	5
5. Araştırma Soruları	5
6. İlgili Alan Yazını	6

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yerleşme.....	7
1.2. Çiftlik Yerleşmeleri	8
1.3. Çiftlik Yerleşmelerinin Tarihi Gelişimi	15

İKİNCİ BÖLÜM KARATAŞ İLÇESİNİN DOĞAL ORTAM ÖZELLİKLERİ

2.1. Yer Şekli ve Yer Yapısı Özellikleri.....	20
2.2. İklim Özellikleri	23
2.3. Su Kaynakları	26
2.4. Toprak Özellikleri.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KARATAŞ İLÇESİNİN BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

3.1. Nüfusun Gelişimi ve Temel Özellikleri.....	29
3.2. Yerleşme Özellikleri.....	32
4.3. Genel Arazi Kullanımı	33
3.3. Ekonomik Özellikler	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**BULGULAR**

4.1. Çiftlik Yerleşmeleri	40
4.1.1. Doğru Tarım İşletmesi Çiftliği'nde Tarım ve Hayvancılık	40
4.1.2. Atayurdu Çiftliği'nde Tarım ve Hayvancılık	51
4.1.3. Nur Hanım Çiftliği'nde Tarım ve Hayvancılık	62
SONUÇ	68
KAYNAKÇA.....	70
ÖZGEÇMİŞ	73



HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyonu	3
Harita 2.1 Adana İlinin 1/500.000 Ölçekli Jeoloji Haritası	22
Harita 2.2 Çukurova Yöresi Hidrografi Haritası	27
Harita 2.3 Karataş Hidrografi Haritası	28



TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Karataş Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklıkla İlgili Değerlerin Yıllık Durumu	24
Tablo 2.2 Karataş İstasyonunda Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı	24
Tablo 2.3 Karataş İstasyonunda Yıllık Ortalama Yağış Miktarlarının Aylara Göre Değerleri (mm)	25
Tablo 3.1 Adana İlçelerinin Nüfusu (2023).....	30
Tablo 3.2 Karataş İlçesinin Yıllara Göre Şehir-Kır Nüfusu (2007-2023).....	31
Tablo 3.3 Karataş İlçesi Arazi Kullanımı Oranları.....	33
Tablo 3.4 Karataş İlçesi Tarımsal Arazi Kullanım Türleri.....	34
Tablo 3.5 Karataş İlçesi Sulak alanlar ve Su Yapıları Arazi Kullanım Türleri.....	34
Tablo 3.6 Karataş İlçesi Orman ve Yarı Doğal Alanlar Arazi Kullanım Türleri	34
Tablo 3.7 Karataş İlçesi Yapay Alanlar Arazi Kullanım Türleri	35
Tablo 3.8 Karataş İlçesindeki Tarım Alanlarının Kullanımı (2004-2023).....	35
Tablo 3.9 Karataş İlçesinde Yetiştirilen Tarla Ürünlerinin Türleri ve Miktarları (2004-2023)	36
Tablo 3.10 Karataş İlçesinde Yetiştirilen Meyve Türleri ve Miktarları (2004-2023).....	37
Tablo 3.11 Karataş İlçesinde Yetiştirilen Sebze Türleri ve Miktarları (2004-2023).....	38

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1 Karataş İstasyonunda Ortalama Sıcaklıkların Yıllık Dağılımı (°C).....	24
Grafik 3.1 Karataş İlçesi Arazi Kullanımı Oranları	33



FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 4.1 Narenciye Bahçeleri.....	43
Fotoğraf 4.2 Pivot Sulama Sistemi.....	43
Fotoğraf 4.3 Mısır Silajları	44
Fotoğraf 4.4 Yonca Silajları	45
Fotoğraf 4.5 Sıvı Gübre.....	45
Fotoğraf 4.6 Silaj Çukuru	46
Fotoğraf 4.7 Sağımhane.....	47
Fotoğraf 4.8 Sağımhane.....	47
Fotoğraf 4.9 Soğuk Hava Deposu	48
Fotoğraf 4.10 Ahırlardan Görünümler	48
Fotoğraf 4.11 Ahırlardan Görünümler	49
Fotoğraf 4.12 Modern Besihanelerden yemlikler ve yemleme uygulamaları	50
Fotoğraf 4.13 Süt Dolum Tesisi	51
Fotoğraf 4.14 Çiftlik Evi	53
Fotoğraf 4.15 Köpek Barınakları.....	54
Fotoğraf 4.16 Tarım Makineleri	55
Fotoğraf 4.17 Sulama Kuyusu	55
Fotoğraf 4.18 Sulama Kuyusu	56
Fotoğraf 4.19 Sulama Sistemleri	56
Fotoğraf 4.20 Pulluk (sol), Hendek Kazıcı (sağ).....	57
Fotoğraf 4.21 İlaçlama Makinesi (sol) ve Römorklar (sağ)	57
Fotoğraf 4.22 Biçer Makinesi (sol) ve Diskaro (sağ)	58
Fotoğraf 4.23 Narenciye Ekim Alanları	58
Fotoğraf 4.24 Narenciye Ekim Alanları	59
Fotoğraf 4.25 Narenciye Ekim Alanı (sol) ve Ağaç Aşılama (sağ).....	59
Fotoğraf 4.26 Çiftlik Bahçelerindeki Damlama Sulama Sistemi	60
Fotoğraf 4.27 Mısır Ekim Alanı	60
Fotoğraf 4.28 İlaçlama aletleri ve uygulamasından görüntüler	61
Fotoğraf 4.29 Meyve Hasadı uygulamalarından görüntüler.....	61
Fotoğraf 4.30 Çiftlik Evleri Giriş Alanı	62
Fotoğraf 4.31 Tarım Makineleri ve İşçi Konaklama Evi.....	63
Fotoğraf 4.32 Çiftlik Kâhyasının Evi	63
Fotoğraf 4.33 Çiftlik Sahibinin Geçici Evi.....	64
Fotoğraf 4.34 Tarım Makineleri	64
Fotoğraf 4.35 Tarım Makineleri	65
Fotoğraf 4.36 Narenciye Bahçesi	65
Fotoğraf 4.37 Sera Alanı	66
Fotoğraf 4.38 Ejder Meyvesi Sera Alanı	66
Fotoğraf 4.39 Yeni Sera Alanı.....	67

ÖZET

Bu tez çalışmasında, ekonomik fonksiyonunun yanı sıra kültürel ve çevresel etkileri önemli olan çiftlik yerleşmeleri ve bu yerleşmelerin değişimleri incelenmiştir. Çiftlik yerleşmelerinin çeşitli makalelerde, tez çalışmalarında kavramsal açıdan incelense de içerik olarak çok fazla incelenmediği görülmüştür. Bu nedenle çiftlik yerleşmelerinin önemli bir yere sahip olduğu hatta kitaplara, dizilere konu edinildiği bilinmektedir. Bu tezde konu olarak Adana ili Karataş ilçesinden örnek çiftlikler seçilmiş ve çalışma kapsamında yapılan arazi ziyaretleri ve çiftlik sahipleri ile görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler yorumlanmıştır.

Adana hem verimli topraklara sahip olması, hem uygun iklim koşullarının bulunması hem de su kaynaklarının bol olması nedeni ile çiftlik yerleşmelerinin kökenlerinin çok eskilere dayandığı bir il olmuştur. Bu çiftliklerin bir kısmı nesilden nesile aktarılmayı başaramamış ve yerel ekonominin yanı sıra bölgesel ve ulusal ekonomiye de büyük katkılar sağlamıştır.

1980’li yıllardan sonra birçoğu mahallelere dönüşen çiftliklerle birlikte sayıları günümüzde azalsa da çiftlik yerleşmeleri özellikle ekonomik yönünden hala önemini korumaktadır. Yapılan gözlem ve mülakatlar sonucunda gübre fiyatlarındaki artışın buna bağlı ürün verimliliğinin düşmesi, ürün çeşitlerinin değişmesi ve yine yaşanan iklim değişikliğinin de benzer sorunlara yol açması ve en önemlisi yeni neslin tarımla ilgilenmek istememesi çiftlik sahiplerinin rahatsızlık duydukları konuların başında gelmektedir.

Bu tez çalışmasında bu sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur. Fiyat artışlarına devlet desteği, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için sürdürülebilir tarım yöntemlerinin tercih edilmesi, tarımsal turizme yer verilerek yeni neslin ilgisini çekmek, yeni tarım teknolojilerine gerekli yatırımın oluşturulması ve bu sayede tarımda verimin artırılması, çevre dostu tarım uygulamaları konusunda sağlanabilecek çalışmaların olumlu olabileceği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, çiftlik yerleşmelerinin günümüzde de önemini koruduğu, gerekli yatırımlar ve var olan sorunların çözülmesiyle ekonomiye, sosyal ve kültürel gelişmelere katkısının daha büyük olabileceği düşünülmektedir.

SUMMARY

DEVELOPMENT AND FUNCTIONAL CHANGE OF FARM SETTLEMENTS IN KARATAS (ADANA) DISTRICT

In this thesis, farm settlements, which have important cultural and environmental effects as well as economic functions, and the changes in these settlements are analysed. Although farm settlements have been examined conceptually in various articles and thesis studies, it has been observed that they have not been examined much in terms of content. For this reason, it is known that farm settlements have an important place and are even the subject of books and series. In this thesis, sample farms from Karataş district of Adana province were selected as the subject and the information obtained as a result of field visits and interviews with farm owners were interpreted.

Adana has been a province where the origins of farm settlements date back to ancient times due to its fertile soils, favourable climatic conditions and abundant water resources. Some of these farms have managed to be passed down from generation to generation and have made great contributions to the local economy as well as the regional and national economy.

Although the number of farm settlements has decreased after the 1980s with many of them turning into neighbourhoods, farm settlements still maintain their importance, especially in terms of economy. As a result of the observations and interviews, the increase in fertiliser prices, the decrease in product efficiency due to the increase in fertiliser prices, the change in product varieties, the climate change causing similar problems and most importantly, the new generation not wanting to be interested in agriculture are the main issues that farm owners are uncomfortable with.

In this thesis, solutions to these problems are proposed. It is emphasised that government support for price increases, preference of sustainable agricultural methods to reduce the negative effects of climate change, attracting the new generation by giving place to agricultural tourism, creating the necessary investment in new agricultural technologies and thus increasing the efficiency in agriculture, and studies that can be provided on environmentally friendly agricultural practices can be positive.

As a result, it is thought that farm settlements maintain their importance today, and their contribution to the economy, social and cultural developments can be greater with the necessary investments and the solution of existing problems.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Karataş ilçesindeki çiftlikler ve bu çiftliklerdeki önemli değişimler incelenmiştir. Çalışmada Karataş ilçesinin seçilmesindeki en önemli faktör çok verimli topraklara sahip olması ve geçmişi çok eski yıllara dayanan çiftlik geleneği ve yerleşmelerinin bulunmasıdır. Eski çiftlik yerleşmelerinden farklı olan günümüzdeki çiftlik yerleşmelerinin yaşadıkları sorunlar ve bunların çözümüne yönelik öneriler sadece Adana için değil ülkenin tarım politikalarına ilham olması açısından önemlidir.

Araştırma tezinin giriş bölümünde, araştırma sahasının genel coğrafi konumu ve özellikleri, çiftlik yerleşmelerinin bu bölge için önemi, araştırmanın amacı, yöntemi ve sınırlılıkları, literatür çalışması ile araştırma soruları bulunmaktadır. Bu tez; özet, önsöz ve sonuç bölümü haricinde dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kavramsal çerçeveye değinmek için yerleşme, çiftlik yerleşmeleri ve çiftlik yerleşmelerinin tarihçesi yer almaktadır. İkinci bölümde araştırma sahasının fiziki çevre özelliklerine, üçüncü bölümde beşeri çevre özelliklerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde çiftlik yerleşmeleri için seçilen üç örneklem çiftlik yerleşmesi ve çiftlik sahiplerinin verdiği bilgiler aktarılmıştır.

Lisans öğrenimimizden itibaren bizleri araştırmalar ve akademik çalışmalara teşvik eden, süreç boyunca benden ve diğer öğrencilerinden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, öğretmenlik hayatımda da rol modelim olan değerli bilgi ve görüşleriyle her zaman yol göstericim danışman hocam Prof. Dr. İhsan BULUT'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kendi çalışmalarının yoğunluğuna rağmen her türlü yardımı ve desteği sağlayan Dr. Berna ÖZOĞUL'a. Bu çalışmayı yapmam konusunda teşvik edici sözleri için annem Memnune BALABAN ile babam İbrahim BALABAN ve sevgili aileme, bu süreçte bilgi ve tecrübelerini tüm içtenlikle paylaşan çiftlik sahibi ve çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Yine yüksek lisans sürecinde derslerinde önemli bilgiler edindiğim Doç. Dr. Halil HADİMLİ'ye, çalışmamın şekillenmesinde değerli bilgileri ile katkıda bulunan Doç. Dr. Serdar CEYLAN'a teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Araştırma sahasının da içerisinde yer aldığı Çukurova bölgesi, Türkiye'nin güneyinde elverişli iklim koşulları ve verimli tarım topraklarına sahip potansiyeli ile ülkenin önemli bir tarımsal üretim alanıdır. Çukurova bölgesinin toprak ve su kaynaklarının yanı sıra iklimsel açıdan uygun olması, Anadolu'nun en eski yerleşim alanlarından birisi olmasına ve yüzyıllardır bu bölgede tarımsal faaliyetlerin yapılagelmesine imkân vermiştir. Örneğin Roma döneminde, şarap, zeytinyağı, tahıl gibi ürünlerin üretimlerinde ve ticaretinde bölge öne çıkmaktadır.

Adana ilinde tarımsal faaliyetler, Çukurova gibi geniş düzlük alanlarda yapılmaktadır. Tarla tarımı, bağ ve bahçe tarımı, örtü altı sebze yetiştiriciliği gibi farklı tarımsal faaliyetler alanda söz konusudur. Adana ilinde yer alan araştırma sahasında ise çiftlik yerleşmelerinde yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetleri nitelikleri ve hacmi bakımından dikkat çekmektedir.

Çiftlik yerleşmeleri, günümüzde de Adana'nın tarımsal ekonomik yapısında önemli rol oynamaktadır. Hatta bu ekonomik katkılarının yanında fiziki coğrafya özelliklerinin korunması açısından da önemlidir. Bu çiftliklerde ekosistemin korunması ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının yaygınlaşması ile organik tarım uygulamalarının yapılması ilgi çekicidir. Aynı zamanda yeryüzü şekillerinin elverişli olmasıyla modern tarım tekniklerinin de uygulanabilir olması tarım alanlarından alınan verimi arttırmaktadır.

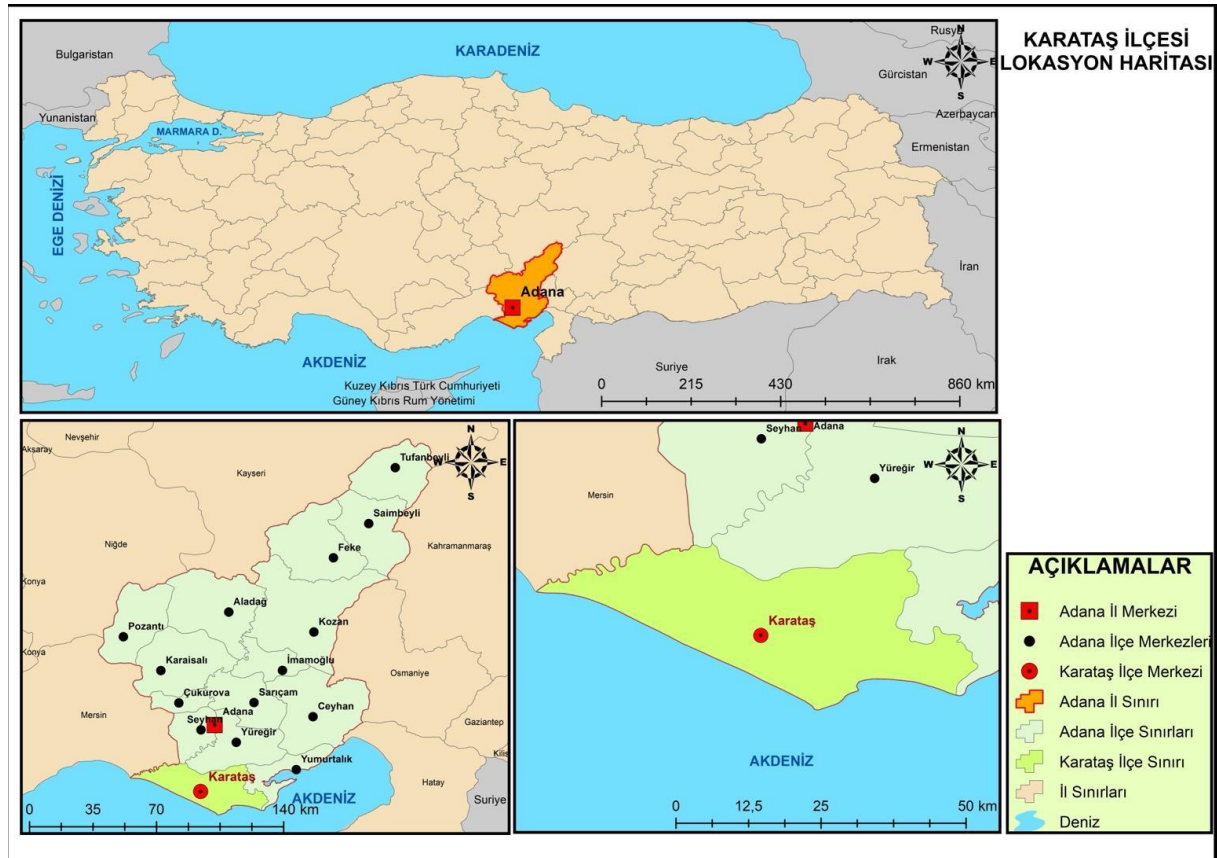
Bu çalışmada Adana'da önemli bir yere sahip olan çiftlik yerleşmeleri incelenmiştir. Araştırma sahası olan Karataş ilçesinde üç çiftlik yerleşmesi örneklem olarak seçilmiş ve bu çiftlik yerleşmelerinin çiftlik yerleşmelerinin, geçmişle günümüz arasındaki bağı kurulmuştur. Ayrıca çiftliklerin gelişim süreçleri, tarihsel geçmişi, şu anki durumu ve fonksiyonel değişimleri coğrafi bir perspektifle araştırılmıştır.

1. Araştırma Sahasının Yeri ve Başlıca Özellikleri

Araştırma sahasını içerisinde bulunduran Çukurova, Türkiye'nin düz arazilerinden deniz seviyesine yakın olan en büyük kıyı ovasıdır. Toros dağlarıyla çevrelenen Adana ilinin bir ilçesi olan Karataş ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Doğu Akdeniz Bölümü'nde ve kıyı kesiminde yer almaktadır. Araştırma sahası olan Karataş ilçesi, Adana ilinin güneyinde yer almakta, Adana şehir merkezine yaklaşık 50 km mesafede bulunmaktadır. Araştırma sahası olan Karataş yerleşmesi, 36°34' kuzey enlemi ile 35°34' doğu boylamı üzerinde bulunmaktadır (Harita 1). Araştırma sahasının kuzeyinde Seyhan ve Yüreğir ilçeleri, batısında

Akyatan Lagünü, doğusunda Ağyatan Lagünü yer almaktadır, güneyinde ise Akdeniz ile sınırlıdır.

Araştırma sahası olan Karataş ilçesi topraklarının genellikle Seyhan Nehri'nin ağız kısmında yer alması önemli bir tarımsal alan olmasını ve bu nedenle de çiftlik yerleşmelerinin bu alanlarda kurulmasına imkân vermiştir.



Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyonu

Araştırma sahasının bulunduğu ve coğrafi konumu önemli olan ilçenin sınırları içerisinde 43 mahalle yer almaktadır. Bu mahallelerin birçoğunda yoğun olarak tarım faaliyetleri yapılmaktadır. İnceleme alanı olarak belirlenen örnek çiftlikleri ilçenin farklı alanlarından ve farklı fonksiyon özelliklerine sahip çiftliklerden belirleyerek, fonksiyonel gelişim süreçleri açısından kapsamlı bir bakış açısı sunulması hedeflenmiştir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tarımın özellikle gelişmekte olan ülkelerde etkisini koruması, verimin artırılması amacıyla gerekli yatırımların yapılması ülke ekonomisi için önemlidir. “Ülkemizde de tarım sektörüne ayrılan yatırımların, planlı dönemlerde, %50 dolayındaki bölümü toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi amacı için tahsis edilmiş, özellikle sulama olanaklarının

geliştirilmesine büyük önem verilmiştir”¹. Yapılan bu yatırımlarla doğru orantılı olarak birim alandan alınan verimde artış sağlanması, ürün çeşitliliğin artması olumlu sonuçlardandır.

Türkiye’nin en kalabalık şehirlerinden birisi olan Adana, Çukurova’nın merkezinde yer almaktadır. Ayrıca ekonomik ve kültürel açıdan önemli bir yere sahip Mersin, Osmaniye ve Hatay illeri ile de idari sınır komşuluğu bulunmaktadır. Adana ilinin Akdeniz’e kıyısı olması, verimli tarım topraklarına sahip olması gibi özelliklerinden dolayı tarihi geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Günümüzde de bu önemini korumaya devam eden Adana ili, sanayi kuruluşları, doğal ve tarihi güzellikleri, zengin tarım toprakları ve çiftlik evleri ile ülkemizin en önemli tarımsal üretim bölgelerinden birisini oluşturmaktadır.

Adana’da önemli bir konumda bulunan çiftlik yerleşmeleri, değişen ürünlerle olsa da ürünlerin ekonomik getirisi yüksek olması açısından önde gelen illerimizden birisini oluşturmakta ve günümüzde de bu önemini korumaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da günümüzde mevcut olan çiftlik yerleşmelerinde yapılan tarımsal faaliyetler ve çiftlik yerleşmelerinin fonksiyonel değişimleri araştırılmıştır.

Bu araştırmanın önemini artıran hususlar şu şekilde ifade edilebilir: (i) Tarım Alanlarının Yakın Çevreye Etkileri: Tarımsal faaliyetlerin çok fazla gerçekleştirildiği Karataş ilçesinde bulunan yerleşmelerin ne gibi çevresel etkilere yol açtığı ve bu etkiler doğrultusunda uygulanabilecek yöntemlerle sürdürülebilir tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması. (ii) Gelecek Nesillere Aktarımı: Günümüzde genç nüfusun çiftçilikle çok ilgili olmaması nedeniyle önemli bir ekonomik potansiyel oluşturması yanında zengin bir kültür barındıran çiftlik yerleşmelerinin sadece üretime yönelik tarım alanlarına dönüşmemesi için çeşitli önerilerle genç nüfusun çiftçilik faaliyetlerine teşvik edilmesi. (iii) Tarımsal Turizm: Özellikle Avrupa da giderek yaygınlaşan turizm etkinliklerinin bölgenin coğrafi konumunun da elverişli olması düşünüldükçe yaygınlaştırılması. (iv) Kadın Çiftçiler: Araştırma alanında bazı çiftliklerin isimlerinden de anlaşıldığı üzere bu alanda aktif olarak var olan kadın çiftçiler de bulunmaktadır.

Araştırma alanı Adana ilinin Karataş ilçesinde bulunan çeşitli çiftliklerden oluşmaktadır. Çalışma alanı olan Adana’nın denize kıyısı olan Karataş ilçesi koruma altında olan lagünlerin varlığı nedeniyle deniz turizmi yerine tarımsal üretimle ön plana çıkmıştır. Bu nedenle çalışma kapsamında daha çok ilçede yer alan ekonomik açıdan büyük katkı sağlayan üç çiftlik örneklem olarak belirlenmiştir. Bu çiftliklerde fonksiyonel değişimler ve çiftliklerin gelişim süreçleri araştırmanın en önemli konusunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda çiftliklerin tarımsal üretimi, istihdam durumu, ekonomik katkıları, çevresel etkileri ve modern tarım

¹ Yurdakul ve Emeksiz, 1994: 32.

yöntemlerinin ne derecede uygulandığı gibi konuları da araştırmanın kapsamında ele alınmıştır.

3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Pandemi ile birlikte zaman kısıtlılığı ve sağlık şartları gibi olumsuz koşullar nedeniyle ilçenin tamamında yer alan çiftliklerin incelenmesi yerine örneklem olarak seçilen birkaç farklı çiftlikten veriler alınmıştır. Yine araştırmanın yapılacağı alanın büyüklüğü de sadece belirli alanlar üzerinde çalışmayı gerektirmiş ve bu da verilerin seçilen örneklemeler üzerinden genelleştirilmesine neden olmuştur. Araştırma sürecinde ülkemizde yaşanan depremde olumsuz etkilenen ve afet bölgesi ilan edilen il olduğu için yine hem veri toplama hem de yerinde analiz ve gözlem için kısıtlı veriler elde edilmiştir. Bu sınırlılıkların farkında olarak araştırmanın sonuçları daha dikkatli bir şekilde yorumlanmaya çalışılmıştır.

4. Materyal ve Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminin görüşme ve gözlem tekniklerine göre veriler toplanmıştır. Yapılandırılmamış görüşme tekniği ile araştırma sahasında örneklem olarak seçilen çiftlik yerleşmelerindeki katılımcılarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çiftliklerde gözlemler de bulunulmuştur. Gözlemler sırasında çiftlik evleri, hayvan ahırları ve tarım yapılan bahçelerin şekli çekilmiştir. Araştırmanın birincil verileri olan görüşme ve gözlem verileri dışında ikincil veriler olarak literatür bilgisinden de yararlanılmıştır. İlk olarak, literatür tarama yapılması ve Adana'da bulunan çiftliklerin tarihçesi, coğrafi dağılışı ve fonksiyonları hakkında bilgi toplanmıştır. Daha sonra, Adana'da çiftliklerin yoğun olarak bulunduğu Karataş ilçesi seçilmiştir. Görüşme ve gözlem verileri ile araştırma sahasındaki çiftliklerin gelişim süreci ve fonksiyonel değişimleri hakkında bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgiler sonucunda coğrafya'nın ilkeleri doğrultusunda hazırlanan tez çalışması bitirilmiştir. Gelişme ve değişimler açısından karşılaştırmalar yapılarak geçmişle günümüz arasındaki farklar çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Elde edilen tüm veriler betimsel analiz yapılarak yorumlanmıştır.

5. Araştırma Soruları

Bu tez çalışmasında şu sorulara cevap aranmıştır: Karataş ilçesinde örneklem seçilen çiftlik yerleşmelerinde yapılan tarımsal faaliyetler nelerdir? Karataş ilçesinde örneklem seçilen çiftlik yerleşmelerinde yapılan hayvancılık faaliyetleri nelerdir? Karataş ilçesinde örneklem

seçilen itlik yerleşmelerinin gelişimi nasıl olmuştur? Karataş ilçesinde örneklem seçilen itlik yerleşmelerinin fonksiyonel değişimi nasıl olmuştur?

6. İlgili Alan Yazını

Araştırma sahası ile ilgili yapılmış çalışmalar, yetiştirilen tarımsal ürünler, arazinin jeolojik yapısı, ilçenin nüfusu ve kültürü konularında olduğu görülmektedir. Bu nedenle literatür taramasının bir kısmı, bu araştırmanın belirli bölümlerini kapsayan çeşitli çalışmalardan oluştuğu gibi bir kısmı da kırsal konut ekolojisi bağlamında çiftlik ve çiftlik yapılarıyla ilgili kavramsal araştırma sonuçları oluşturmuştur. Araştırma sahası ile ilgili yapılmış çalışmaları şu şekilde belirtebiliriz:

Ayalp (2007) “Yeniden Yapılanan Tarım ve Kırsal Alanlarda İntibak Süreçleri: Adana-Karataş’ta Pamuk Sektörü rneği” çalışmasında Karataş ilçesindeki  büyük köydeki pamuk üreticileriyle yaptığı araştırmada, yeniden yapılanmanın tarım açısından tezahürlerinin neler olacağını dikkate almıştır.

Orbay (2010) “Osmanlı ift-Hane Sistemi” çalışmasında ilk Halil İnalçık tarafından öne sürülen ift-Hane sisteminin ortaya çıkışı ve Osmanlı dönemi tarımsal üretim konusunu araştırmıştır.

Akıncı ve nlgen (2017) “Misis Yapısal Ykseliminin (Ceyhan/Adana) Jeodinamik Evrimi” adlı çalışmalarında Karataş ilçesinin jeolojik yapısı üzerine araştırmasını yapmıştır.

ztekin (2017) Karataş ilçesi köylerindeki çiftçilerin sosyo-ekonomik yapısı ve buğday yetiştiriciliğinde karşılaştıkları sorunlar üzerine araştırmasını yapmıştır.

Yıldırım (2018) “Kırsal Turizm Kapsamında Türkiye’de iftlik Turizminin Değerlendirilmesi: Tatuta iftlikleri rneği” çalışmasında Türkiye’de sonra yıllarda önem kazanan çiftlik turizminde işletmelerin başarı algısı ile ziyaretçi memnuniyetleri karşılaştırılarak araştırmasını yapmıştır.

Yöntem (2019) alışmasında, Karataş ilçesinin farklı dönemlerdeki arazi kullanımını inceleyerek mevcut durumun ortaya konulması, ilgili yönetmelik ve resmi dokümanlarda imar planları araştırması için tanımlanan başlıklara göre Karataş’a ilişkin toplanacak doğal ve fiziki bilgilerin, alana özgü yapılan etütler ile diğer tüm verilerin CBS ortamında değerlendirilerek eşik analizinin (yerleşime uygunluk haritası) retilmesini amaçlamıştır.

Çakan (2020) yüksek lisans tezinde iklim değişikliğinden kaynaklı çevresel sorunların Adana tarımı üzerindeki risk analizini çalışmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçeve başlığı altında “yerleşme” ve “çiftlik yerleşmeleri” kavramsal olarak açıklanacaktır.

1.1. Yerleşme

“Yerleşmeler, birden fazla ev ve eklentilerinin bir araya gelmesinden oluşmuştur”². Barınmak ya da belirli bir faaliyeti sürdürmek amacıyla bir saha üzerinde inşa edilmiş, bir veya birden fazla sayıda meskenden oluşan kümeye “yerleşme” denir. Sürekli ya da dönemlik olarak insanın içerisinde barındığı veya değişik şekillerde faaliyette bulunduğu bir konut bile yerleşme olarak kabul edilir. Bir yerleşme kümesi, yerleşim alanı ile bu saha üzerinde insanlar tarafından değişik amaçlara yönelik inşa edilmiş meskenlerden oluşmaktadır. Yerleşim alanın coğrafi özellikleri; konutların saha üzerindeki dağılışı düzeni, konut tipleri ve ortaya çıkan yerleşmenin fonksiyonel özelliklerine etki etmektedir. Başka bir ifadeyle yerleşme, bir yararlanma ve ekonomik faaliyette bulunma sahasıdır. Yerleşme, bir bölgede insanın kurduğu sosyal, endüstriyel yapılar ile ekonomik faaliyetlerde bulunduğu yer olarak da tarif edilmektedir. En dar anlamı ile yerleşme, bir yerleşme çekirdeğidir. Bir ev ve eklentilerinden oluşur. Bu ev, bir çadır, çadır topluluğu, doğal veya yapay mağara, kulübe, bir apartman dairesi, lüks bir villa veya gökdelen de olabilir³.

Yerleşme insanlar tarafından tarih boyunca farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Geçmişte avcılık ve toplayıcılık yapan toplumlar geçici yerleşmelere sahipken, tarımın geliştiği toplumlar bu faaliyetlerini düzenli bir şekilde devam ettirebilmek için kalıcı yerleşmeleri meydana getirmişlerdir. Zamanla gelişmelere paralel olarak yerleşmelerin de gelişip büyümesiyle birlikte ikiye ayrılarak kırsal ve kentsel yerleşmeler olarak ikiye ayrılmıştır. Sanayi devriminden sonra gelişen şehirlere kırsal alanlardan yoğun olarak yapılan göçlerle bu şehirler daha da büyümüş ve modern kentsel yerleşmeler oluşmuştur. Günümüze bakılacak olursa teknolojik gelişmelerin oldukça ilerlemesi dijitalleşme yaşam biçimlerindeki değişimde büyük paya sahiptir.

Yerleşmeleri, sürekli (devamlı) yerleşmeler ve dönemlik (sezonluk) yerleşmeler şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Bir başka sınıflandırmaya göre ise, yerleşmeleri doğrudan kır yerleşmeleri, kasaba yerleşmeleri ve şehir yerleşmeleri olarak gruplandırmak da

² Tunçdilek, 1967: 104.

³ Zaman, 2010: 109.

mümkündür. Kır yerleşmeleri; devamlı kır yerleşmeleri (köy, mahalle, çiftlik) ve dönemlik kır yerleşmeleri (yayla, mezra, kom, oba gibi köy altı yerleşmeleri) şeklinde de sınıflandırılabilir⁴.

Kır yerleşmeleri fonksiyonları ve şekilleri bakımından şehir yerleşmelerinden farklı özellikler göstermektedir. Kır yerleşme şekilleri tek ev ve eklentilerinden başlayıp bir veya birden fazla muhtarlıkla idare edilen, içinde belediye teşkilatı bulunan köye kadar devam eder⁵. Kır yerleşmeleri köy ve köy altı şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Köy altı yerleşmelerinin en önemlilerini, kom, mezra, çiftlik, ova, yayla, yaylak, kışla, kışlak, ağıl, divan, oba, dam, bağ evi gibi yerleşmeler oluşturur⁶. Araştırma sahamız olan Karataş ilçesinde de köy altı yerleşmelerinden olan çiftlik yerleşmeleri çok fazla yer kaplamaktadır.

1.2. Çiftlik Yerleşmeleri

Bir tarım işletmesi ekonomi terimi olan çiftlik, ekilmeye ve her türlü evcil hayvanları yetiştirmeye elverişli olan; çiftlik sahibi veya orada çalışanların oturmaları için evleri bulunan (kuşkusuz hayvan barınakları da olan), geniş tarım işletmeleridir. Buna göre çiftlik, çiftlik evleri (*ranch house*), burada yapılan ekme-biçme veya ekme dikme faaliyetleri ya da hayvancılık faaliyetleri ile birlikte, tarımsal bir işletmedir. O halde çiftlik yerleşmelerinin, köyden küçük bir yerleşme olsa bile, yayla, mezra, oba ve kom'larda olduğu gibi geçici bir yerleşme şekli olarak kabul edilmesi yanlıştır⁷.

ABD'de yaygın kırsal yerleşme tipi, farmsted (İng. Farmstead) adı verilen çiftliklerdir. Terim, ülkede çiftlik ve içindeki yapıları ifade eder. İşletme; oturulan konutları, ahırları, yem ambarlarını, tarımsal araç ve gereç depolarını, otlak ve tarım alanları gibi faaliyet ünitelerinden oluşur. Ülke çiftlikleri, bir yerleşmeyi oluşturan yapılar ve eklentileriyle, bu işletme merkezlerine bağlı tarım ve hayvancılık arazisi bölgesinden meydana gelir. Bu yerleşmeler, ülkede mandıracılık bölgelerindeki farmsted'ler, mısır kuşağı, pamuk kuşağı ve ranch hayvancılığı farmsted'leri gibi birkaç tipe ayrılan çiftliklerdir. Yine SSCB'de 1917 ihtilalinden sonra oluşturulmuş kolhoz ve sovhoslar, birer çiftlik işletmesidir. Bu konuda, Çin, İsrail ve Brezilya gibi farklı ülkelerde çeşitli örnekleri vardır⁸.

Tarım alanlarının yeryüzünde eşitsiz dağılmış olması gibi, tarım yapılabilen birimlerin (çiftlik ya da tarla) büyüklüğü de ülke ve başka mekân birimlerine göre değişmektedir. Bu husus, kuşkusuz, tarım alanlarının işletilme yöntemlerinin “çiftlikler” ya da “tarlalar” halinde

⁴ Zaman, 2010: 113-114.

⁵ Tunçdilek, 1967: 98.

⁶ Tunçdilek, 1967: 98.

⁷ Doğanay, 1997: 310-311.

⁸ Doğanay, 1997: 311.

oluşuna göre farklıdır. Çiftlik halindeki küçük işletmelerde tarım yapılan alanlarda süreklilik geneldir. Bu tiplerde çiftlik büyüklüğü değişiktir. Tarım faaliyetlerinin büyük çiftliklerden çok şahıslara ait tarlalarda devam edegeldiği, klasik köy yerleşmelerinde ise tarlalar ufak ve çeşitli şekillerdedir. Örneğin İspanya’da tarım işletmelerinin yüzde 79’unun büyüklüğü 10 hektardan azdır. Büyüklüğü 3 hektardan az olanlar ise yüzde 52’yi geçer. Yunanistan’da tarımsal işletmelerin ortalama büyüklüğü 3,7 hektardır. Büyük çiftliklerin yaygın olduğu ABD’de ortalama çiftlik büyüklüğü 1440 hektardır; hatta işletmeler makineleşmenin dev boyutlara varmasıyla gittikçe daha da büyümektedirler. Türkiye’de de tarımsal işletmelerin ortalama büyüklüğü DİE tarafından 2001 yılında 61 dekar olarak bildirilmiştir⁹.

Çiftlik büyüklüğü, çiftlik ekonomisi, iklim koşulları, şehirleşme ve benzeri nedenlere bağlı olarak bölgeden bölgeye de çok değişmektedir. Wyoming ve Montana’da hayvan yetiştiriciliğinin neden olduğu çiftlikler genellikle 400-800 ha büyüklüğündedir. Buna karşılık, ekonomisi hemen hemen aynı karakterde olan, daha arızalı ve kurak iklim koşullarının egemen olduğu Teksas eyaleti sınırları içindeki çiftlikler 4000 hektarlık, hatta daha da geniş arazilere sahiptir. Yaz Buğdayı Kuşağı’nda, örneğin Kuzey Dakota’da, çiftlik büyüklükleri 200 hektar dolayındadır. Buna karşılık Mıdır Kuşağı’nda 600, pamuk kuşağında ve Güney Kaliforniya’nın narenciye alanlarında 20 hektar ya da New England’ta şehirleşmenin yoğun olduğu sebzecilik alanlarında daha azdır. Avustralya’da da, arazinin fazla nüfusun az olması ve de makineleşme nedeniyle çok büyük çiftlikler (1,2 milyon hektar, 3.1 milyon hektar) olağan sayılmaktadır. Ancak Asya’da durum çok daha kötüdür. Asya’nın büyük bir kısmında çiftlikler ve bir kimseye ya da bir aileye ait olan tarım alanları, her birinin büyüklüğü 1-2 dönüm olarak, çok defa 7-8 ayrı parça halindedir. Çin’de bu durum hemen tümüyle böyle iken, Hindistan’da da bir çiftliğin tek bir parça topraktan oluşması enderdir. Örneğin bir Pencap köyünde, bazen 1 hektarlık bir çiftlik 5 ayrı parçadan oluşabilmektedir. Japonya’da da küçük tarım alanları egemendir, ortalama çiftlik büyüklüğü 1.2 hektar olurken, 8-10 dönümlük tarlalar yaygındır¹⁰.

Karışık tarım faaliyetine açık bir örnek olarak da İngiltere’de Norfolk’daki West-wood Çiftliği verilebilir. İngiltere’nin doğusunda, Avrupa’nın en güzel ve yoğun tarım alanlarından birinde yer almıştır. Arazi hemen tümüyle düz ya da hafif kıvrımlıdır. Çiftlik arazisinin üçte ikisi ekilidir. Sürekli mera olarak kullanılan alan çiftlik topraklarının yalnızca beşte biridir. Çiftlik alanında toprak ve yağış koşullarının iyi olması yanında, büyük şehirlere yakınlık, hem çiftlik ürünlerinin satışında, hem de çiftlik ihtiyaçlarının karşılanmasında kolaylık sağlar.

⁹ Tümertekin ve Özgüç, 2015: 151-152.

¹⁰ Tümertekin ve Özgüç, 2015: 152.

Arazinin tümü 2080 ha'dır; bunun 40 hektarlık bölümü çiftlik binalarını ve ardaki boş alanlardır. 400 ha sürekli meralara ayrılmıştır. Ekili alanlar ise 1400 ha kaplamaktadır. Ekili alanların yarısından fazlasını arpa, buğday ve yulaf olmak üzere tahıllar kaplar. Buğday ve arpanın yarısı satış için ekilir. Pazar için oldukça önemli miktarda sebze de yetiştirilir. Ekilen arazinin üçte ikisinden fazlasında sığır, koyun, domuz, tavuk ve atları beslemek için yem bitkileri üretilir. İskoçya'da Angus'ta yer alan Whitehillock's Çiftliği'nde topraktan yararlanma çok daha değişiktir. Birincisi, çiftlik arazisinde düz yerler azdır. Yetiştirme devresi kısa, yağışların yıl içindeki dağılışı ise oldukça düzenlidir. Çiftlik topraklarının tümü, 2090 hektardır. Bunun yüzde 732'si sürekli meradır. Mera arazisi çoğunlukla, ince bir toprak tabakası olan taşlı, buzul topraklarından oluşur. Çiftlik arazisinin yüzde 22'sinde ise ya tarım yapılır ya da burası mera olarak rotasyona girer. Çiftlik binaları 25 hektarlık arazi kaplarlar¹¹.

Karagel (2017)'in çalışmasına göre Türkiye'de çiftlikler:

1. Organize tarım işletmeleri (Devlet Üretim Çiftlikleri)
2. Geçici yerleşmeleri ifade eden çiftlikler
3. Zamanla köy yerleşmesine dönüşmüş çiftlik-köyleri

Şeklinde sıralanmakta ve mahalle yerleşimlerinden ayırt etmek gerektiğini söylemektedir¹². Çiftlik yerleşmeleri, üstlendikleri fonksiyona göre bir veya birkaç meskenle eklentilerinden oluşan, bir kişiye ait küçük yerleşim ünitesidir. Aynı zamanda çiftliğin üzerinde yer aldığı arazi de çiftlik sahibine aittir. Burası sadece bir kişiye ait ekonomik faaliyet sahası ve yerleşme alanıdır. Bir ekonomi terimi olarak çiftlik, ekilmeye ve evcil hayvanları yetiştirmeye elverişli olan, çiftlik sahibi veya orada çalışanların oturmaları için evleri bulunan geniş tarım işletmeleridir. Buna göre çiftlik; çiftlik evleri, burada yapılan ekme-biçme veya ekme-dikme faaliyetleri ya da hayvancılık faaliyetleri ile birlikte tarımsal bir işletmedir. Onun için çiftlik yerleşmelerinin; çoğu zaman yayla, mezra, dam, oba ve güzle vs. gibi sezonluk bir yerleşme şekli olarak kabul edilmesi yanlıştır. Türkiye'de Trakya, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde sık rastlanan çiftlik yerleşmeleri vardır ki, bunlar köy sınırları içinde; fakat köyden uzakta birkaç konutluk yerleşmelerdir. Ancak söz konusu yerleşmelerden bazıları, toprak zengini az sayıdaki ailenin tarımsal işletmelerinde yer alır. Kuruluş tarihi çok eski olan çiftlikler, nüfuslarının giderek artması sonucu zamanla köy veya kasaba yerleşmesi şekline dönüşmüşlerdir. Bugün Türkiye'de çiftlik, çiftlik köyü, çiftlik bucağı, Çiftlik (Niğde) ilçesi adıyla birçok yerleşmeye rastlanılmaktadır.

¹¹ Tümertekin ve Özgüç, 2015: 155-156.

¹² Karagel, 2017: 31

Göney'in (1975) tespitlerine göre bu gibi çiftliklere, özellikle Söke Ovası'nda rastlanır. Büyük arazi sahipleri, kendilerine ait arazilerinin içinde, oturmaya yönelik 2-3 katlı konutlar ve bunların çevresinde ise ambar, ahır ve çiftlik çalışanlarının barınmasına yönelik evler inşa etmişlerdir. Çiftlik sahibinin oturmasına yönelik büyük eve, bölgede "kule" denir. Çiftliği temsil eden bu konut, genellikle arazi sahiplerinin adıyla anılır. Dolayısıyla aynı zamanda da, çiftliğin adı belirlenmiş olur. Çiftlik kuleleri, küçük bir kale burcunu andırır. Çiftlik kahyasının, çiftlikte çalışanları kolayca gözleyip denetlemesine de hizmet eder. Toplu ve kalabalık merkezlerden biraz uzakta olan çiftliklerde, geçmişte kulenin, eşkıya baskınına karşı bir tedbir olarak çok sağlam ve savunmayı kolaylaştıracak biçimde inşa edildiği tahmin edilmektedir. Çiftlik yerleşmeleri, Büyük Menderes ovalarında da yaygındır. Köyler çoğunlukla etek ve yamaçlarda kurulmuş olduğu halde, belli köylere bağlı çiftlikler, genellikle alüvyal ova üzerinde ve daha çok büyük menderes ovalarının kenarlarında yer alırlar. Kuruluş tarihi çok eski olan çiftlikler, nüfuslarının giderek artması sonucu zamanla köy yerleşmeleri (devamlı yerleşmelere) dönüşmektedirler¹³.

Türkiye iskân şekilleri içinde "çiftlik" çok köklü ve oldukça yaygın bir köy-altı iskân şeklidir. İskân bahsi içinde çiftliğin ne olduğu meselesine gelince, peşin olarak bunların hemen münhasıran bir veya bir kaç ailenin geçimini ve aynı zamanda ikametini sağlayan bir iskân yeri ve iskân sahası olduğu söylenebilir. Türkiye'de çiftliklerin kuruluş ve işleyişinin uzun bir mazisi olması sebebiyle, bunlar hemen her bölgede genişlik itibariyle çok çeşitli bir yapıya sahip bulunurlar¹⁴. Ayrıca Doğanay'ın da (1977) belirttiği gibi çiftlikleri oba, yayla, mezra ve komlar gibi bir geçici yerleşme olarak kabul etmenin yanlış bir ifade olduğunu söyleyebiliriz.

Çiftçi veya köylü hububat yetiştiren, hayvancılıkla uğraşan veya her ikisini birlikte yürüten kimsedir. Çiftlik kavramı denildiği zaman tek bir çiftlik türünden ziyade farklı çiftlik türlerini ifade etmektedir. Çiftlikler temel olarak üç gruba ayrılmaktadır: Ekin çiftlikleri, hayvan çiftlikleri ve karma çiftlikler. Bu çiftliklerin çıktıkları meyve, sebze, fidan, tahıl, süt, kesimlik hayvan, domuz ve koyun olmaktadır¹⁵.

Çiftlik kavramı tanımlanırken, mekânsal büyüklük, toprak verimliliği, üretim ölçeği, teknolojik gelişmeler, bitkisel ürün-hayvan yetiştirme bileşimi gibi ölçütleri göz önünde bulundurmak gereklidir. Buna göre çiftlik kavramını modern teknoloji kullanma, sürekli veya

¹³ Göney, 1975: 295-296; Doğanay, 1997: 312.

¹⁴ Tunçdilek, 1967: 121.

¹⁵ Saygın, 2016.

mevsimlik işçi çalıştırma ve pazar için üretim yapma kapasitesine göre belirlemek mümkündür¹⁶.

Bu ifadelerin aksine Türkiye'deki çiftlik kavramına karşılık farklı tanımlamalarda vardır. Tolun ve Denker, (1977) Alman coğrafyacılar oturulan binaya eklentilerin ilave edilmesi halinde tümü için “çiftlik” terimini kullanmaktadır demişlerdir. Bununla birlikte ülkemizdeki durum dikkate alınarak çiftlik kelimesinin ev ve eklentileri için kullanılamayacağı kanısındayız. Çünkü çiftlik, mimarların dahi lügatçelerinde belirttikleri gibi ekilmeye ve her türlü evcil hayvanları yetiştirmeye elverişli olan ve orada çalışanların oturması için evler bulunan geniş tarım alanı olarak nitelendirmektedir. Hemen şunu belirtelim ki, Türkiye'nin kır tarihinde çiftlik sistemi hiç de yeni değildi. Hatta bu sistem çok eski devirlere kadar uzanabiliyordu. Özellikle Anadolu'nun hemen bütün tarihi içinde önemini devam ettirmiş at üretim çiftlikleri vardı. Kuşkusuz bu çiftlikler belirli yörelerde değil, aksine hemen her bölgede mevcuttu. Nitekim daha İlkçağ'dan beri Anadolu'nun en ünlü atları bu çiftliklerde yetiştiriliyor ve civar bölgelere, özellikle güneydeki ülkelerle Akdeniz memleketlerine ihraç ediliyordu. Bu üretim, Anadolu'nun en başta gelen kırsal kazancını teşkil ediyordu. Osmanlı devletinde ise bu çiftlikler hâs ve zeamet toprakları üzerinde yer alabiliyor, ordunun at ve diğer gereksinmesi bu çiftliklerden sağlanıyordu¹⁷.

Yine geçmiş dönemler için yapılan çalışmalara bakıldığında, Erten'in (2012) çalışmasında Roma dönemi çiftlik yapıları ele alınarak araştırma sahası olan Olba antik kentindeki çiftlik yapıları araştırılmıştır. Buna göre, Olba'daki temel kırsal yerleşim modeli içinde bulunan “konut” ve “tarım toprağı” ikilisinin üçüncü unsuru ise, “mezar” olmuştur. Bu temel modelin açılımı, Olba'da çiftçilikle uğraşan arazi sahiplerinin kendi topraklarının içindeki konutlarda yaşadıkları, çiftlik yapıları içinde tarımsal üretimi sürdürdükleri; öldükleri zaman da ekip biçtikleri arazi içindeki mezarlara gömüldükleridir. Olba'nın Roma çiftlik yapılarının sahip oldukları topraklarda aile ölçeğindeki küçük tarımsal işletmelerin etkinlik göstermekte olduğunu düşünebiliriz. Olba'da elde edilen tüm arkeolojik veriler, kentin yaşamında tarımın önemli rolü olduğunu göstermektedir. Bu yaşam tarzı, mimariyi ve yerleşimi de doğrudan etkilemiştir. Böylece, özellikle tarım toprağının değerlendirilmesi ve korunması adına sıkı ve yoğun bir kent modelinden uzak durularak, çiftlik konutu odağında gelişen bir yerleşim dokusu seçilmiştir.

Bulut'un (2007), çalışmalarında çiftlik yapıları incelenmiş, bölgedeki çiftlik evlerinden bazıları küçük boyutlu ve niteliksiz duvar işçilikleriyle, bazıları da büyük boyutlu

¹⁶ Kızılgut, 2017: 5.

¹⁷ Tunçdilek, 1986.

ve nitelikli duvar işçilikleriyle dikkat çektiği belirtilmiştir. Buna göre bazı çiftlik evleri avlu, depo, ışık birimleri, mezarları ve yaşam alanlarıyla daha kompleks bir yapı gösterirken Roma Dönemi çiftlik yaşamına da ışık tutarlar. Ancak, söz konusu örneklerin çoğunlukla uğramış oldukları yoğun tahribat, mimari yapılarının her zaman tam olarak anlaşılmasına olanak vermez¹⁸.

Benzer şekilde çiftliklerde hâkim olan ekonomik faaliyetlere göre çiftlik yerleşmelerinin yapıları ve eklentileri de şekillenmektedir. Örneğin zeytincilik faaliyetleri ile ilgilenen bir çiftlik evinde avlu içerisinde hem günlük ihtiyaçların giderilmesi hem de zeytinyağı üretimi için gerekli olan suyun karşılanmasına yönelik bir sarnıç beklenmelidir. Avlu, hasat mevsiminde çiftlik evine işlenmek üzere getirilen zeytin için geçici bir depo olmasının yanı sıra olumsuz iklim koşullarında ve gece hayvanlar için barınak olarak da kullanılmış olmalıdır. Dolayısıyla, çiftlik evinin iki bölümden oluşan birinci katı, ışık ve depolama birimlerinden oluşmaktadır. Alt katın ışık ve depolama birimlerini barındırıyor olması nedeniyle, ikinci katın çiftlikte yaşayan insanların tümüyle özel yaşam mekânlarını oluşturduğu düşünülmelidir¹⁹.

Çiftliğe tekabül eden mülkün içinde inşa edilmiş bir veya birden fazla ev ve eklentileri çiftliğin iskân nüvesini meydana getirir. Ve çiftlik çok zaman bu merkezden idare edilir. Çiftlik içindeki ev ve eklentilerinin neveleri, her bir nevinin fonksiyonu, çiftliğin ekonomik faaliyetine göre ayarlanmış olarak bulunur. Meselâ, sadece hayvan besleyen bir çiftlikte, çiftlik sahibinin ikametine hizmet eden evden sonra, hayvanların barınması için ahırlar ve sundurmalar; hayvanların yem stoklarının muhafazası için samanlık, otluk ve ambar gibi tesisler yer alır. Ayrıca hayvancılık faaliyetinin daha geniş çaplı çiftliklerde hayvan mahsullerinin mamul ve yarı-mamul hale getirilebilmesi için tesis edilmiş binalar (süt, yağ, yoğurt ve peynirhane) bulunur. Bütün bu tesislerle, çiftlik adı altında bir iskân şekli teşekkül etmiş olur²⁰.

Özgür (2010)'de benzer çalışma yaparak çiftlik yerleşmelerinin görüntü ve büyüklükleri, ekonomik faaliyet türüne göre değişikliğe uğradığını vurgulamıştır. Mandıracılık yapılanlarda ahır sayısı artarken, standartlar yükselir. Tahıl üretenlerde birden fazla ambar, silo, kimilerinde değirmen bulunurken, pamuk üretim bölgelerindeki çiftlikler, daha küçük ve mütevazı görünümlüdür. Çiftlikler genişçe bir toprak mülkiyeti içinde inşa edilmiş bir ya da birden fazla ev ve eklentilerinden oluşur ki, bu yerleşme çekirdeği çiftliğin

¹⁸ Bulut, 2007: 50.

¹⁹ Bulut, 2007: 417.

²⁰ Tunçdilek, 1967: 121.

idare edildiği yerdir. Çiftliklerde toprağı işleyen işçilerin kaldığı binalar, samanlık, ambar, ahır ile mülk sahibinin daha konforlu evinden oluşan unsurlar gözlenmektedir²¹.

Akış ve Başkan'ın (2009) çalışmalarında araştırma sahası olan Salihli'deki çiftlikler sahadaki ekonomik faaliyetlerin organize edildiği mekânlar olarak algılanmalıdır. Bu çiftliklere özellikle hasat mevsimlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden mevsimlik işçi göçü olmaktadır. Buna göre çiftliklerdeki genel yapı; çiftlik sahibinin evi, kâhya konutu, ahırlar, tarım alet ve makineleri için garaj, mevsimlik işçiler için barınma alanı şeklindedir²².

Aynı şekilde çiftlik, çok geniş ve işleri aile fertlerinin başaramayacağı kadar büyük olduğu yerde, hariçten tutulmuş işçilerin ikameti için bir takım lojmanlar yer almaktadır²³.

Kızgut (2017) ise çalışmasında çiftliklerin farklı işlevlerinden bahsetmiştir. İyi korunmuş ve nitelikli mimari karakteriyle öne çıkan ve olasılıkla iki katlı olan yapı, kullanım şekliyle de üst katı çiftlik sahibi olan kişilerin yaşadığı konut, alt katı ise elde edilen ürünlerin stoklandığı depo olarak değerlendirilmiştir. Yapı, bir çiftliğin çekirdeğini oluşturması bakımından, bölgede bilinen ve “Kule-Çiftlik” olarak adlandırılan örneklerle birebir benzerdir. Kule çiftlik olarak adlandırılan bu yapıların salt konut ve depolama amaçlı olmadığı, çok katlı ve yüksek olmaları, ulaşım ağına hâkim konumları nedeniyle gözetleme ve/veya haberleşme gibi önemli bir işlevinin olabileceği de düşünülür²⁴.

Bunun yanı sıra, sadece büyükbaş ve küçükbaş hayvan üretimine dayanan çiftlikler de vardı. Başta Bursa yöresi olmak üzere Ege bölgesinin muhtelif yörelerinde saraya ait koyun üretim çiftlikleri ayrı bir üretim birimini meydana getiriyordu. Geçen yüzyıllarda coğrafi ortam şimdiki kadar tahrip edilmemiş olduğundan ve geniş step sahaları hemen hiç sürülmediğinden, step otları zengin ve verimli bir vejetasyon örtüsünü meydana getiriyordu. Nitekim geçen yüzyılın ortalarında Anadolu'da önemli araştırmalar yapmış P. De Tchihatcheff 19. yüzyılda Anadolu'nun step otlarının gayet yoğun ve bol olduğundan, bu potansiyele dayanılarak geliştirilmiş sürülerin İç Anadolu'da beslendiğinden söz etmektedir. Böylece kırım otsu potansiyeli büyük hayvan çiftliklerinin kurulmasını adeta teşvik ediyordu²⁵.

Bahsedilen çiftlik yerleşmeleri ne yazık ki günümüzde eski önemini kaybetmiş ve sayı olarak da günden güne azalmaktadır. Bunların nedenleri arasında gençlerin kariyer hedefi ve yaşam tarzı ile hayattan beklentilerinin değişmesi, çiftliklerde aile işgücünün azalması,

²¹ <http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/> (erişim tarihi: 12.10.2023).

²² Akış ve Başkan, 2009: 50.

²³ Tunçdilek 1967: 121.

²⁴ Kızgut, 2017: 5.

²⁵ Tunçdilek, 1986.

ekonomide hizmetler sektörünün hızlı büyümesi ve artan iş gücü talebi, hızlı kentleşme ve yaşlı nüfusun çiftlik faaliyetlerine devam edememesi gösterilebilir²⁶.

1.3. Çiftlik Yerleşmelerinin Tarihi Gelişimi

Geçmişten günümüze bakıldığında Türkiye’de çiftliklerin hem alan hem de sayıca azaldıkları görülmektedir. 18. ve 19. yüzyıllarda hemen hepsinde hayvan üretimi yapılan büyük çiftlikler bulunuyordu. Ancak 19. yüzyılda Trakya’nın Romanya ve Bulgaristan’dan gelen göçmenlerle adeta işgal edilmesi ile büyük çiftliklerin çoğu göçmenler tarafından satın alınarak aralarında parsellenmiş ve eski çiftliklerin yerinde bir takım köyler doğmuştur. Bu durum daha sonraki yıllarda Marmara bölgesi, Ege bölgesi ve İç Anadolu bölgesindeki çiftliklerin de ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Çiftlik yerleşmelerini Orta Çağ Avrupa’sında ve birçok farklı uygarlıkta görülen ve bir toplumsal yapılanma olan feodaliteye benzetmek mümkündür.

Bu sistemde, toprak sahipleri genellikle soylulardan ve derebeylerden oluşur, arazileri krallardan ya da merkezi otoritelerden kiralar veya alırlardı. Sahip oldukları toprakları köylülere vererek hizmet ve vergi talep ederlerdi. Çiftlik yerleşmeleri, bu büyük araziler üzerinde tarım faaliyetlerinin yapıldığı, üretimin gerçekleştirildiği yerlerden oluşurdu. Feodalite adı verilen aslında çiftlik yerleşmelerinin olduğu bu yerleşmeler, ekonomik ve sosyal hayatın merkezi konumundaydı. Köylüler, toprak sahiplerine karşı bağımlı olur, onların belirlediği koşullarda çalışmak zorunda kalırlardı. Ancak bu çiftliklerde toprak sahipleri kazanırken, köylüler daha düşük kazançları nedeniyle toplumsal eşitsizliğin olmasına neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminin geleneksel kırsal ekonomisinde çiftlik yerleşmeleri ve ilk olarak Halil İnalcık tarafından ortaya çıkartılan, çift hane sistemi önemli tarımsal yapıları oluşturmaktadır. Toprak kullanımı, vergilendirme ve sosyal açıdan bu sistemler büyük etkilere sahiptir.

Bu yerleşmeler genellikle tarım arazilerinin işlenmesi, vergi toplanması ve ekonomik üretimin sağlanması amacıyla yapılmıştır.

Osmanlı döneminde çiftlik yerleşmesinde de feodal yapının benzeri görülmektedir, genellikle toprak sahibi zengin aileler veya devlete ait büyük arazilerden oluşmuştur ve toprak düzenlenmesinde önemli bir paya sahiptir. Bu topraklarda genellikle buğday, arpa, pamuk, pirinç gibi ürünler yetiştirilirdi. Tarımsal ürün üretiminin yanında bu çiftliklerde, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar da yetiştirilirdi.

²⁶ Akın vd., 2020: 50.

Bu topraklar ya çiftlik ya da tımar olarak verilir. Tımar sahipleri askeri hizmet karşılığında vergiden muaf olma gibi avantajlara sahip olurlardı. Çiftlik sahipleri de toprağı işleyerek tarımsal üretimi gerçekleştirir, vergi öder ve bunun sonucunda gelir elde ederlerdi. Bu çiftlikle genellikle büyük araziler olduğu için tarımsal ürünleri çiftlik sahipleri köylüler ve işçilerle birlikte gerçekleştirir vergi ödemelerinin yanında burada üretilen ürünlerin bir kısmını da devlete vergi olarak verirlerdi. İşçiler çiftlik sahibine bağımlı olur, düşük bir ücret veya tarım ürünü karşılığında çalışırlardı. Köylüler ise, çiftlik sahibine yıllık vergi ya da kira ödemesi gerçekleştirirlerdi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda çift hane sistemi de çiftlik sistemi gibi vergilendirme politikalarının sonucunda oluşmuştur. Her iki sistemde tarımsal ekonomide belirleyici unsurlar olmuştur.

İnalcık, “Köy, köylü ve İmparatorluk adlı yayınında, eski tahrir defterlerinde geçen “hane-ba-çift” kavramlarının çift haneyi kastettiğini belirtir. Çift hane sistemini tımar sisteminden ayıran en belirgin özellik, bu sistemde askeri hizmet için toprak veya gelir kaynaklarına karşılık verilmez, belli miktarda vergi ödemesiyle askeri hizmet verilir.

İnalcık, çift hane sisteminin, küçük bir köyün hane halkının bir çift öküz ile birlikte üretim yapabileceği bir toprağının olduğu üretim biçiminden bahseder.

Bu sistemin uzun yıllar tarımsal ekonomide çok büyük etkileri olduğunu söyleyen İnalcık, çalışma alanının da içerisinde yer aldığı Akdeniz Bölgesi için kuru ziraat tarımında çift hane sisteminin önemli etkileri olduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak yukarıda bahsedilen feodalite, çift hane, tımar gibi sistemlerin çiftlik yerleşmelerinden farkı ise, çiftlik yerleşmelerinin askeri hizmete katkı vermek yerine daha çok tarım ve gelir elde etme üzerine odaklanmıştır. Böylece çiftlik yerleşmeleri vergi geliri sağlayarak, doğrudan askeri hizmet için var olan bir yapılanma değildir.

“Köy, Köylü ve İmparatorluk” yayınında “Türkiye'mizin ana ekonomik karakteri ve sosyal yapısını Osmanlı Dönemi belirlemiştir”.

İnalcık'ın söylediği gibi Türkiye'deki çiftlik yerleşmelerinin tarihi oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Osmanlı döneminde çiftlikler, genellikle toplumsal ve ekonomik yapı üzerinde belirgin bir yere sahiptir. Genellikle tarım ürünlerinin yetiştirilip, vergi gelirlerinin sağlandığı arazilerdir. Bu da zamanla arazi sahiplerinin zenginleşmesine köylünün ise düşük ücretler kazanması nedeniyle giderek arazi sahibine bağı kalmasına neden olmuştur.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte tarım politikaları ve toprak reformları önemli bir değişimi beraberinde getirmiştir. 1930'lu yıllarda yapılan tarım reformları ile, toprakların parçalanması ve köylüye dağıtılması gibi politikalar uygulanmıştır. Bu dönemde çiftliklerin

yapısı ve işleyişi de değişim göstermeye başlamıştır. Köylüye dağıtılan topraklarla, küçük aile işletmeleri şeklinde çiftlik yapılanması ortaya çıkmaya başlamıştır.

1950 ve 1960'lı yıllarda ise traktörün kullanımının tarım alanlarında yaygınlaşmasıyla birlikte büyük bir gelişme ve değişme yaşanmaya başlamıştır. “1939'da 3200 traktör varken 1959'da bu rakam 44.000'e ulaşmıştır”²⁷.

“Traktörler ekili alanların genişlemesinde çok önemli rol oynadılar. Bir çift öküz ile 5-10 hektar toprak ekilebilirken, bir traktör ile 75 hektara kadar toprak ekilebiliyordu”²⁸.

Türkiye'deki çiftliklerin gelişimi, ülkenin tarımsal geçmişi ve tarım politikalarının yanı sıra ekonomik, sosyal ve teknolojik faktörlerden etkilenerek tarımsal yapıda belirgin değişimlere yol açmıştır.

Günümüzde de çiftlik yerleşmeleri tarım sektörünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu yerleşmeler, genellikle tarım alanlarının işlendiği, hayvancılığın yapıldığı ve tarımsal üretimin yapıldığı yerlerdir. Bu yerleşmeler, farklı büyüklükteki işletmelerden küçük aile işletmelerine kadar çeşitlilik göstermektedir.

Türkiye'de çiftliklerin büyük bir kısmında buğday, arpa, pamuk, mısır, sebze ve meyve gibi ürünlerin tarımı yapılmaktadır. Hayvancılık yapılan çiftliklerde ise sığır, koyun, keçi, tavuk gibi hayvanların yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Günümüzde çiftliklerde teknoloji kullanımı oldukça yaygın olduğu için modern tarım yöntemlerinin uygulandığı görülmektedir. Bu tekniklerin başında, sulama sistemleri, gübreleme ve ilaçlama yöntemleri ve tarım makineleri gibi teknolojilerinin yaygın olarak kullanımı gelmektedir.

Büyük ölçekli tarım işletmelerinin yanında, küçük ölçekli aile işletmelerinin de önemli olduğu yerleşmelerde özellikle yöresel ürünlerin ve organik tarımın ön planda olduğu görülmektedir.

Özellikle son yıllara bakıldığında sürdürülebilirlik ve organik tarım gibi konular önem kazanmıştır. Yine son yıllarda yaşanan küresel çevre sorunları nedeniyle çevre dostu tarım uygulamaları, kimyasal kullanımının azaltılması ve doğal kaynakların korunması önem verilen konular arasında bulunmaktadır.

Küresel iklim değişikliği başta olmak üzere, su kaynaklarının azalması, pazarlama sorunlarının artması gibi nedenlerle çiftlik sahiplerinin zor durumlar yaşaması da en güncel sorunlar arasında bulunmaktadır.

²⁷ İnalçık, (1990): 1.

²⁸ Pamuk, (2018): 228.

Çiftliklerde yaşanan bu sorunların yanında son dönemde yaşanan tüm dünyayı ve ülkemizi de etkileyen pandemiyle birlikte çiftlik yerleşmeleri insanların zamanlarının çoğunu geçirdiği ikinci evleri konumunda da olmaya başlamıştır.

Çalışma alanımızın bulunduğu Akdeniz Bölgesi, iklimi ve toprak yapısı bakımından tarım için oldukça elverişli bir bölgedir. Uzun ve sıcak geçen yaz ayları, ılık geçen kış mevsimi sayesinde tarım bu bölgede bütün bir yıl boyunca devam edebilmektedir. Bu elverişli coğrafi konuma sahip olan Akdeniz bölgesinde yer alan Adana, tarım açısından bölgenin en önemli merkezini oluşturmaktadır. Adana ve çevresi geniş tarım arazilerinin bulunduğu bir yerleşim alanını oluşturmaktadır. Bu nedenle buradaki çiftlikler genellikle büyük ölçekli tarım alanlarından oluşmaktadır. “Adana ilinde 13 ilçeye bağlı 550 köyde 75 bin 502 çiftçi ailesi tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu sayı 425 bin 654 kişilik tarımsal nüfusa karşılıktır. Ayrıca ilde çeşitli büyüklüklerde 72 bin 572 kadar tarımsal işletme bulunmaktadır”²⁹.

Adana genellikle pamuk, buğday, mısır, üzüm, narenciye, sebze ve meyvelerin yetiştirildiği arazilere sahiptir. Bölgede hayvancılıkta yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Bunların başında, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar gelir. Eskiye göre günümüzde bu iki faaliyet birlikte çok az yapılmaktadır. Genelde arazilerde ya sadece tarımsal ürün yetiştiriciliği ya da hayvansal ürünlerin elde edildiği hayvancılık yapılmaktadır.

Buradaki çiftlik yerleşmelerine bakıldığında ağırlıklı olarak tarımsal ürün yetiştiriciliğinde yoğunlaşıldığı görülmektedir. Modern tarım teknikleri, sulama sistemleri ve tarım makinelerinin kullanımı yaygındır. Büyük tarım alanlarında genellikle endüstriyel tarım yapılmaktadır. Küçük aile işletmelerinde ise genellikle yöresel ürünler yapılmaktadır.

Adana hem iç piyasada tüketilen ürünlerin hem de ihraç edilen ürünlerin üretilmesinden dolayı tarım sektöründe önemli bir konumda yer almaktadır. Ancak diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de Adana’da bulunan çiftlikler su kaynaklarının giderek azalması ve pazarlama sorununun yaşanmasından dolayı büyük zorluklarla karşı karşıyadır.

Adana’nın Karataş ilçesinde ise tarımsal üretimin çok yoğun olduğu görülmektedir. Karataş ilçesinin tarihine bakıldığında da tarıma dayalı bir yaşam tarzını benimsemiştir. Coğrafi konumu nedeniyle çiftlik yerleşmelerine oldukça elverişli özelliklere sahiptir. Günümüzde de tarımda önemli merkezlerden birisi olmaya devam etmektedir. Bölgenin tarımsal üretiminde özellikle narenciye önemli bir yer tutmaktadır. Narenciye’nin yanı sıra buğday, mısır ve pamuk yetiştiriciliği de önemlidir. Hayvancılıkta ise bölgenin diğer

²⁹http://adana.gov.tr/kurumlar/adana.gov.tr/Duyurular/2024/5-Karatas-OSB/OCAK2024_5000_ACIKLAMA_RAPORU.pdf (erişim tarihi: 26.04.2024).

bölümlemlerinde olduğu gibi yine sığır ve küçükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır. Günümüzde modern tarım tekniklerinin yaygın olarak kullanılması ülke ekonomisine olumlu katkıda bulunmasını sağlamaktadır. Ancak burada da bölgenin diğer yerlerinde olduğu gibi çiftçiler su kaynaklarının azalması, gübre fiyatlarının artması ve pazarlama sorunları ile karşı karşıyadır.

Sonuç olarak geçmişten günümüze tarımsal üretimde önemli bir paya sahip olan Karataş ilçesi, narenciye tarımı başta olmak üzere ülke ekonomisine katkısından dolayı tarımsal üretimdeki potansiyelini arttırmaya yönelik üretim faaliyetlerine devam etmektedir.



İKİNCİ BÖLÜM

KARATAŞ İLÇESİNİN DOĞAL ORTAM ÖZELLİKLERİ

Araştırma sahasının doğal ortam özellikleri başlığı içerisinde, araştırma alanının ve çevresinin yeryüzü şekilleri, iklim özellikleri, hidrografik özellikleri ve bitki örtüsü özellikleri açıklanmıştır.

2.1. Yer Şekli ve Yer Yapısı Özellikleri

Araştırma alanı çevresindeki en büyük jeomorfolojik ünitelerden birisi Çukurova düzlükleri, diğeri ise Toros dağlarıdır. Çukurova, Türkiye'nin deniz seviyesine yakın düzlüklerinin en büyüğüdür. Toros kıvrımları üçüncü zaman ortalarında düzleştirilip üzeri Miyosen denizi tarafından örtülünce, burası da kireçli-killi tortulların çökelme alanı olmuştur. Bundan sonra dağın eksenini Pliyosen'de yükselmiş ve yeni aşınım devresi Toros'un kıvrımlı temeli ile bu örtü tortullarını beraber düzleştirip, düzleşme yüzeyi iç kısımda yükselirken güneye doğru deniz altına dalmış ve monoklinal bir görünüş almıştır. Kuvaterner'de dağlardan inen akarsuların (Seyhan, Ceyhan ve kolları, Tarsus Çayı) alüvyonları, sığ denize doğru yayılmış ve ortak bir delta meydana getirerek kara alanı genişletilmiştir. Dolgu tabakaları birçok kesimde çok kalın olmakla beraber, eski kıvrımlı temel yer yer bu örtüyü delip meydana çıkmaktadır. Orta kesimde ise Miyosen arazisi güneye doğru ilerlemektedir. Bu nedenle Çukurova gerçekte Tarsus ovası, adana ovaları ve yukarı ova olarak üç ayrı kısma ayrılmış bulunmaktadır³⁰.

Çukurova'nın Adana Ovaları olarak bilinen batı bölümü, adana kuzeyindeki Seyhan nehrinden, doğuda ise Misis'ten (Yakapınar) başlar ve Ceyhan Irmağı'nın aşağı havzası etrafında denize kadar uzanır. Bu kesimde ovanın yapısı monotondur ve alüvyonların kalınlığı fazladır. Çukurova, güneyde kıyı gölleri ve kumullarla sona erer. Eski temel, alüvyonlar altında kalmıştır ve Karataş Burnu yakınındaki tepe dışında görülmez³¹.

Çukurova'nın gerek Adana Ovaları ve gerekse Yukarı Ova bölümlerinde çeşitli tipte ovalar ayırt edilir. Bunlar arasında ilk dikkati çekenler kıyı ovaları, eski ve yeni delta ovaları, taşkın ovaları ve etek ovalarıdır³². Adana Ovaları, kendi içinde akarsular esas alınarak bölümlere ayrılır. Örneğin Mersin'den başlayıp Tarsus Çayı'na kadar olan kısma Tarsus Ovası (832 km²), Tarsus Çayı ile Seyhan Irmağı arasındaki kesime Berdan Ovası (950 km²),

³⁰ Arınç, 2011: 162.

³¹ Arınç, 2011: 163.

³² Arınç, 2011: 163.

Seyhan ve Ceyhan ırmakları arasındaki kesim Yüreğir Ovası (1169 km²), Ceyhan Irmağı ile Misis tepesi arasındaki kesime ise Misis Ovası (340 km²) adı verilmektedir. Bu ovalar büyük ölçüde Kuvaterner'in Holosen döneminde oluşmuştur³³.

Çukurova'yı oluşturan ovaların toplam yüzölçümü 6300 km²'yi bulur ve Türkiye'nin en önemli tarım arazilerinden birini oluşturur. Ovaların deniz düzeyine yakın oluşu ile kuzey ve kuzeydoğudan gelen soğuk hava baskınlarına kapalı olmaları, yılda üç defa topraktan zirai ürün alınabilmesine imkân sağlamış ve büyük bir tarımsal ürün çeşitliliği ortaya çıkmıştır. Öte yandan ovalar zincirinin bereketli topraklarına dayalı olarak büyük şehirler kurulmuş, yine tarımsal üretime dayalı sanayi kuşakları oluşmuştur³⁴.

Çukurova, 227 km'lik kıyısının yaklaşık 110 km'si boyunca lagünlerle kaplı olması ve deniz derinliği uygun olmaması doğu ve batı ucu dışında kıyıda liman inşası için uygun özellikler göstermez. Bu durum kıyıyı Mersin-Yumurtalık arasında liman ve yerleşmeden uzak tutmuştur. Bu kıyı yapısı Mersin kentinin kuruluş nedenidir. ABD'de iç savaş nedeniyle bu ülkede pamuk ithal edemeyen İngiltere Çukurova'da pamuk tarımı yapmaya başlamıştır. Deniz yoluyla ürünlerin ithali için limana ihtiyaç duyulması nedeniyle deltanın batı kısmı (Mersin kıyısı) liman yapımına uygun alan olarak seçilmiştir. Burada kurulan liman Çukurova'nın Adana'dan sonra ikinci büyük kenti olan Mersin'i ortaya çıkarmıştır³⁵.

Araştırma sahası olan Karataş ilçesi, Adana'nın önemli tarım potansiyeline sahip ilçelerinden birisidir. Doğu Akdeniz Bölgesinde bulunan Karataş'ın kuzeybatısında Seyhan ve Mersin, kuzeyinde Yüreğir, kuzeydoğusunda Ceyhan, doğusunda Yumurtalık ve güneyinde Akdeniz ilçenin sınırını oluşturmaktadır. Tarım için önemli olmasını sağlayan, batısında Seyhan, doğusunda Ceyhan nehirleri arasında bulunmaktadır. Bu iki nehrin bol miktarda taşıdığı alüvyonlardan oluşan ve toprakları tamamen düz bir ovalık olan, çok fazla yükselti bulunmayan ilçede eğim kıyıda iç kesimlere gidildikçe artmaktadır. Kıyı kesiminde Ağyatan, Akyatan ve Tuzla lagünleri bulunmaktadır. İç kesimlere gidildikçe Toros Dağları'nın uzantıları yer almaktadır. Bu nedenle ilçenin topografik yapısı iç kesimlerde tarımı zorlaştırırken kıyı kesimlerde elverişli hale getirmektedir.

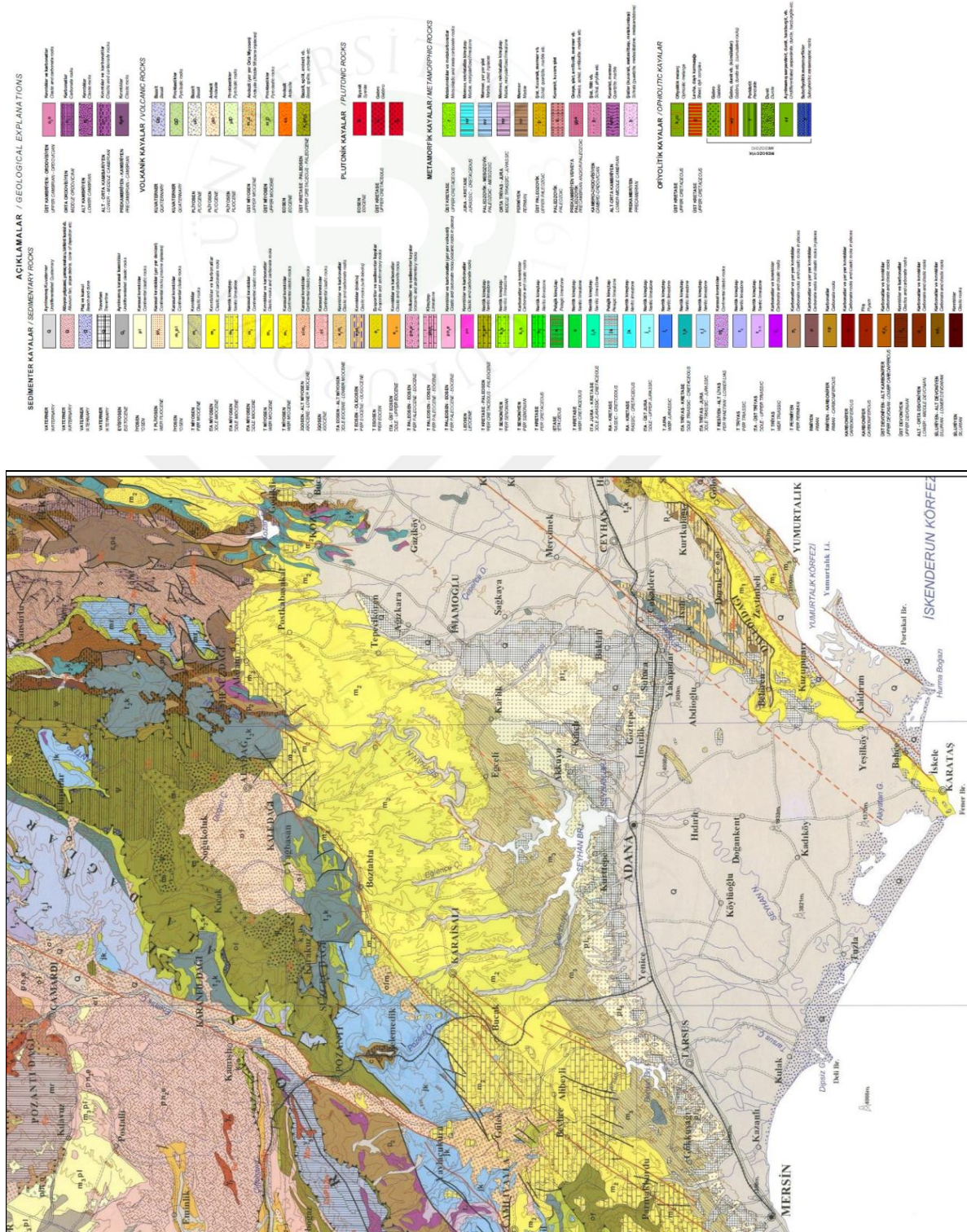
Karataş formasyonu genelde kumtaşı-marn-kumlu kireçtaşı-çamurtaşı ardalanması ile temsil edilen türbiditik bir istifdir (Şekil 2.2). "2500 m veya daha fazla kalınlığa sahip Karataş formasyonu içindeki değişik seviyelerden alınan örneklerdeki fosiller Alt-Üst Miyosen yaşını

³³ Göney, 1976: 1-2; Arınç, 2011: 168.

³⁴ Arınç, 2011: 163-164.

³⁵ <https://avesis.istanbul.edu.tr/dosya?id=135dcb15-4ed7-4c5c-b22a-d6d28cfd64ec> (erişim tarihi: 06.02.2024).

vermiştir. Formasyonun alt sınırını bölgede büyük kırık ve fay hatları nedeni ile görmek mümkün olmamıştır. Birimin üst dokanağı ise genellikle tektoniktir³⁶.



Harita 2.1 Adana İlinin 1/500.000 Ölçekli Jeoloji Haritası (Kaynak: MTA)

³⁶ Ünlüoğlu ve Akıncı, 2017: 94.

Dağlık alanlar akarsular ile “V” şeklinde vadilerle yarılmış olup, aşınmış tepelik alanlar şeklinde bir görünüme sahiptir. Aşınım düzlükleri Karataş ve Yumurtalık civarında görülmektedir. Oligo-Miyosen denizel birimlerin aşınması ile kalış birimlerinin alt kesimlerinden itibaren ova düzlükleri başlamaktadır. Miyosen birimleri ile içerisindeki kanal dolgusu çökellerinden, çakıl, kum, silt ve killerden oluşan birimler, Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin denize ulaştığı yerlerde oluşmuş lagün alanlarında depolanmaktadır. Aşınmadan dolayı iyice küçülmüş az eğimli aşınım yüzeyi ile bunlar arasında bunlara paralel olarak uzanan sırtlar hâkim topografyayı oluşturmaktadır. Aşınım yüzeyi delta çökellerinden gerilemiş fay dikliği ile ayrılırlar. Doğu kısmında Ceyhan Nehri’nin zamanla yatak değiştirmesinden arta kalan kulaklar, eski nehir yatakları, kopuk menderesler, bataklıklar geçici göller ve karasallaşmış lagünler görülür³⁷.

Yeryüzü şekillerinin ilçede yapılan tarımsal faaliyetler üzerinde doğrudan etkilere sahip olduğu görülmektedir. İlçenin alüvyonlarla kaplı düz bir delta ovası olması tarım alanlarının oldukça verimli olmasını da etkilemiş ve geçmişten günümüze kadar hala çok fazla tarım yapılan arazilerin Karataş ilçesinde varlığını sürdürmesini sağlamıştır.

2.2. İklim Özellikleri

İklim, coğrafi çevrenin şekillenmesini ve insan yaşamını çok yakından kontrol eden bir etmendir. İklimin etkisi uzun yıllar boyunca kendini gösterdiği gibi cansız çevrede ve özellikle bütün canlıların yaşamındaki yıllık değişimleri de iklim düzenler³⁸.

İlk yerleşmelerin kuruldukları yerlere bakıldığında iklimin yerleşme üzerindeki etkisinin çok büyük olduğu belirlenmiştir. Özellikle ılıman iklim kuşağında nüfusun daha yoğun olması bu bilgileri desteklemektedir. İklim insanların yaşamında, giyim, yapılan ekonomik faaliyet türleri, yetiştirilen ürün çeşitliliği, mesken tipleri gibi birçok konuda etkide bulunmaktadır.

Çalışma alanımızı oluşturan Karataş ilçesi iklimin elverişliliği etkisiyle yılın her ayında ürün alınabilen topraklara sahip olması bakımından dededen toruna aktarılan çiftlik yerleşmelerinin yoğun olarak bulunduğu alanlardandır.

Karataş ilçesinin bulunduğu Adana ili Akdeniz ikliminin karakteristik özelliklerini gösterir. Buna göre Karataş ilçesinde yazlar sıcak ve kurak geçerken kış ayları ılık ve yağışlı geçmektedir.

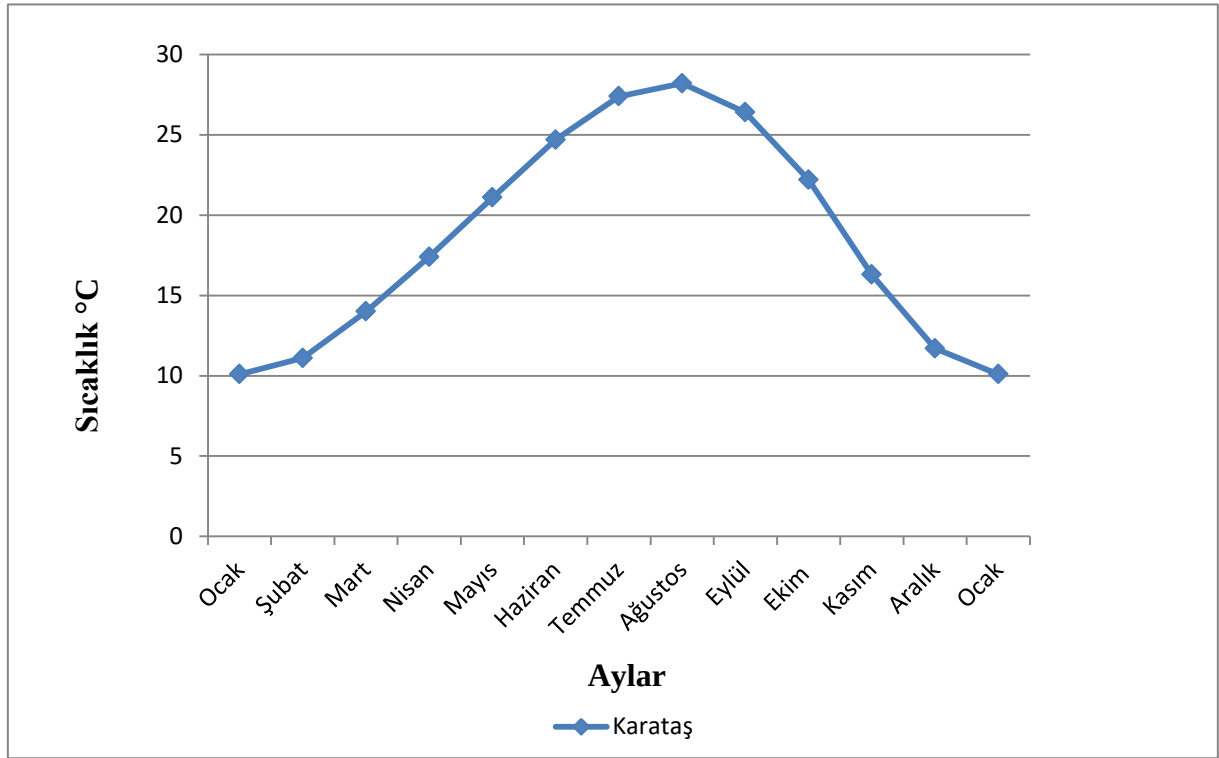
³⁷ Yöntem, 2019: 28-29.

³⁸ Erol, 2014.

Tablo 2.1 Karataş Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklıkla İlgili Değerlerin Yıllık Durumu

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Sıcaklık °C	10,1	11,1	14	17,4	21,1	24,7	27,4	28,2	26,4	22,2	16,3	11,7	19,2
En Yüksek Sıcaklık °C	23,8 (1971)	25 (2017)	28,9 (2018)	35 (2014)	38,8 (1995)	39,2 (1981)	41,4 (2015)	38,5 (2015)	42,4 (2020)	36,8 (2019)	31,4 (1992)	26,4 (2010)	42,4 (2020)
En Düşük Sıcaklık °C	-4 (1980)	-3 (1997)	-2,4 (1985)	3 (1997)	8,4 (1981)	14,6 (1991)	13,9 (2015)	17,5 (1970-1974)	12,2 (1992)	7,4 (1987)	0 (2018)	-2,5 (1972)	-4 (1980)

Kaynak: Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

**Grafik 2.1 Karataş İstasyonunda Ortalama Sıcaklıkların Yıllık Dağılımı (°C)****Tablo 2.2 Karataş İstasyonunda Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı**

AYLAR													
Meteoroloji İstasyonu	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Karataş (1970-2023)	2,1	2,5	2,3	-	-	-	-	-	-	-	-	1,6	2,2

Kaynak: Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 2.3 Karataş İstasyonunda Yıllık Ortalama Yağış Miktarlarının Aylara Göre Değerleri (mm)

Meteoroloji İstasyonu	AYLAR												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Karataş (1970-2023)	132,3	107,6	66	41,5	30,7	14,4	6,9	9	26,1	62,6	111,7	166,9	741,8

Kaynak: Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Karataş ilçesinin yıllık ortalama sıcaklığı 19.2°C'dir. Yıllık ortalama yağış miktarı ise 1019 mm'dir³⁹. Bu yağışlar genellikle kış mevsiminde yoğunlaşmaktadır. Ilıman geçen kış aylarında ortalama sıcaklık 10-15°C arasında değişmektedir. Yazları ise sıcaklık oldukça fazla olmakla birlikte 30°C'yi aşmaktadır. Bölgenin özel konumundan dolayı, önemli çöl alanları bulunan alanların hemen kuzeyinde yer alması yörenin ikliminin daha da kurak olmasına neden olabilmektedir. Günümüzde yaşanan iklim değişikliği düşünüldüğünde ise Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de sıcaklıkların artmasına yol açacağı düşünülmektedir. Bazı çalışmalar küresel ısınma ile beraber Azor yükseklerinin konumunun bir miktar kuzeye kayarak Türkiye'yi etkileyen Atlantik kaynaklı fırtına sistemlerinin yörüngelerini de böylece kuzeye kaydıracağını ve bu nedenle Türkiye'nin özellikle güney kesimlerinin daha az yağış alacağını belirtmektedir. Bu teori, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) 4. Değerlendirme Raporuna dayanak teşkil eden model tabanlı iklim değişikliği projeksiyonları tarafından da bir nevi doğrulanmaktadır⁴⁰.

İklim Değişikliği Paneli'nin 4. Değerlendirme Raporuna göre sıcaklık artışına paralel olarak yağışların da azalmasının özellikle güney kesimlerdeki havzalarda su varlığının azalacağını belirtmektedir.

İklimin tarım ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülürse, sıcaklık artışının da özellikle çalışma yapılan alanı su yetersizliği bakımından önemli ölçüde etkileyeceği düşünülmektedir. Aynı şekilde iklimde yaşanan değişikliklerin yağışların miktarında ve mevsimsel dağılımında da gösterdiği değişiklikler yetiştirilen ürünlerde önemli etkilere yol açabilmektedir. Yerinde yapılan gözlemler sonucu da çiftçilerin iklim değişmesinden bahsederek yetiştirdikleri ürünlerde değişikliklere gittiklerini belirtmeleri bu bilgileri desteklemektedir.

Adana ili Karataş ilçesi Akdeniz kıyı kuşağında bulunduğundan günlük ve yıllık sıcaklık farkları çok fazla değişiklik göstermemektedir. Yıllık ortalama sıcaklık: Akdeniz sahili boyunca 18°C'nin biraz üzerindedir. Ocak ayı sıcaklıkları: Akdeniz sahil kuşağında

³⁹ <https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/adana/karatas-26497/> (erişim tarihi: 05.11.2023).

⁴⁰ Şen, 2013: 2.

Ocak ayı ortalaması 8-11°C arasındadır. Akdeniz sahil kuşağında don olayları nadiren meydana gelir. En düşük sıcaklık -8°C'nin pek altına inmez. Temmuz sıcaklıkları: Akdeniz kıyı kuşağında 27°C dolayındadır. Akdeniz sahil kuşağında en yüksek sıcaklık 40°C'nin üzerine kadar çıkar⁴¹.

Bölgede görülen iklim şartlarından dolayı en fazla yağışlar kış mevsiminde düşmektedir. Toros dağlarının varlığı kıyıdaki nemli havanın iç kesimlere ulaşmasını engeller ve yağışın kıyıda daha çok bu dağların yamaçlarına düşmesine neden olur. Yağışların büyük çoğunluğu cephe yağışlarından oluşmaktadır.

Kıyı kuşağında bulunan çalışma sahası iç kesimlere göre nemlilik oranının daha yüksek olduğu yerlerdir. Bulutluluk, Akdeniz sahil kuşağında yıllık ortalama bulutluluk 10'da 3-4 arasındadır⁴².

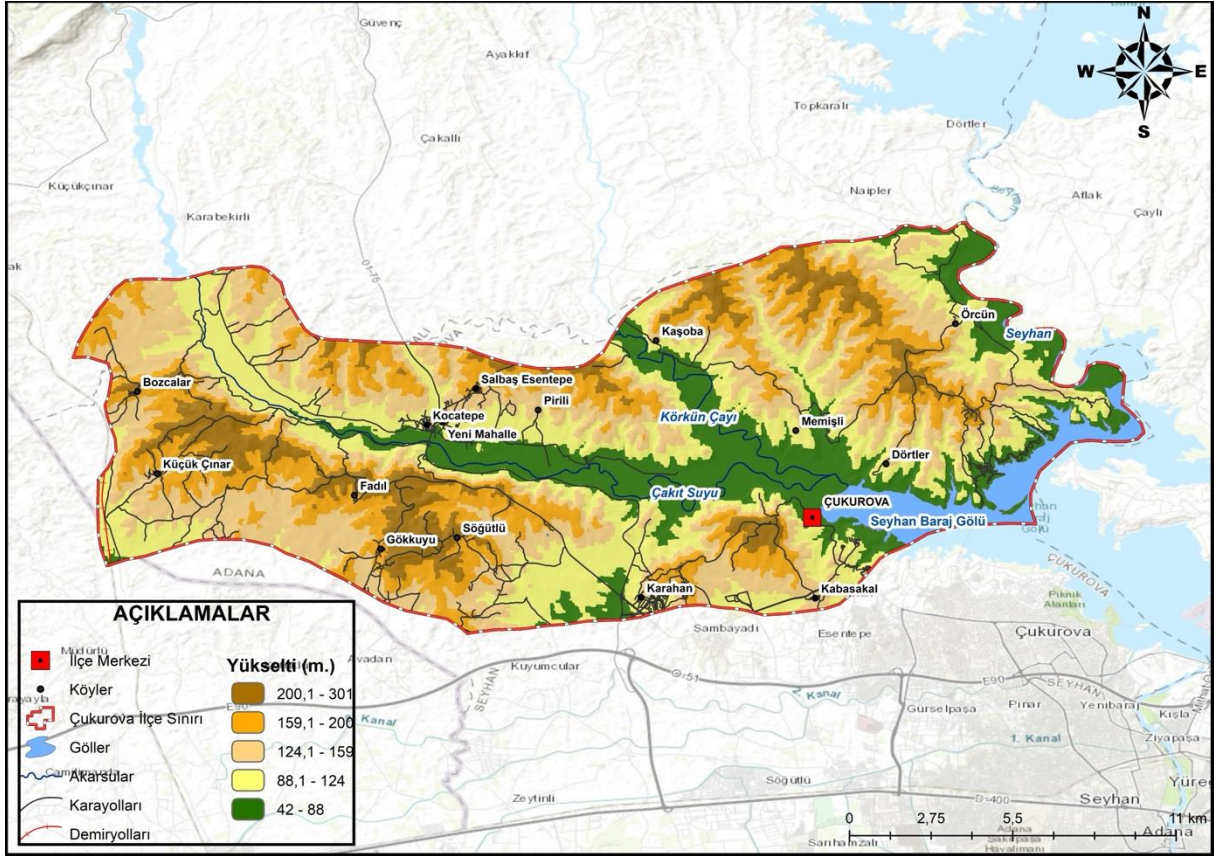
2.3. Su Kaynakları

Adana su kaynakları bakımından oldukça zengindir. 4 adet baraj gölü, 22 adet gölet, yaklaşık 1500 km uzunluğunda drenaj kanalları, yer altı suları ve Toroslar'da çok sayıda soğuk su kaynağı Adana'nın su kaynaklarını oluşturmaktadır.

Türkiye genelinde sulamada kullanılan su 30 milyar metreküp olup bunun % 6.4' ü Adana'da kullanılmaktadır. Sulama hem açık kanal sistemiyle hem de borularla yapılmaktadır. Su kaynakları ve tarımsal faaliyetler birbiriyle etkileşim içerisindedir. Bu nedenle burada bulunan su kaynaklarından tarımsal üretimde yararlanırken aynı zamanda bu kaynakların korunmasına da özellikle önem verilmelidir.

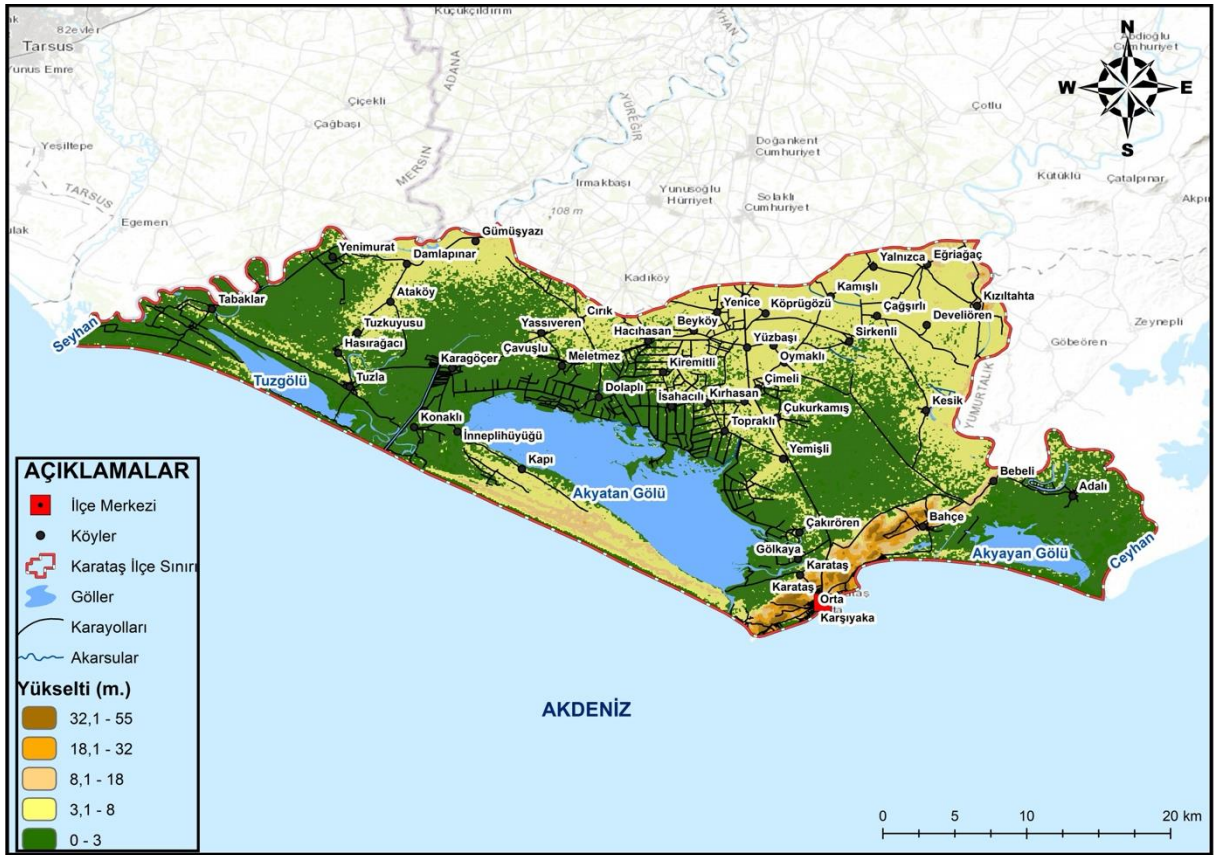
⁴¹ Atalay, ve Mortan, (2003): 301.

⁴² Atalay, ve Mortan, (2003): 302.



Harita 2.2 Çukurova Yöresi Hidrografiya Haritası

Karataş Doğu Akdeniz’de Adana ili sınırları içerisinde bulunan Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin arasında bulunur. Bu iki nehrin akımı yağışlı geçen kış döneminde ve karların eridiği ilkbaharda artmaktadır. Yaz mevsiminde ise akım buharlaşmanın etkisiyle düşüş göstermektedir. Ceyhan nehri Karataş ilçesinin Hurma yerleşmesinden Akdeniz’e dökülmektedir.



Harita 2.3 Karataş Hidrografya Haritası

Karataş ilçesinin hidrografya özellikleri aynı zamanda sulak alanların varlığını oluşturarak çeşitli kuş türlerine ev sahipliği yapan biyoçeşitlilik açısından zengin yerleri de oluşturmuştur.

2.4. Toprak Özellikleri

Yerleşik yaşama geçişin tarım ile başladığı düşünüldüğünde toprak, insan yaşamı için önemli unsurlardan birisini oluşturmaktadır. Sıcaklık, yağış, bitki örtüsü gibi şartlara göre farklılık gösteren toprak şartları yerleşmenin dağılışını da etkileyen faktörlerden birisidir. Çalışma alanında tarım faaliyetlerinin yoğunluğun olarak yapılması bu alanlarda verimli toprakların varlığının da bir göstergesini oluşturmaktadır.

Genel olarak Akdeniz Bölgesi'nde zonal topraklardan terra rossa topraklar bulunmakla birlikte, tarımın yapılmasını elverişli hale getiren Ceyhan ve Seyhan nehirlerinin taşıdığı alüvyonlardan oluşan alüvyal topraklar da yaygın olarak bulunmaktadır. Özellikle ziyaret edilen çiftliklerde gözlemlenen toprak türünün tarımsal üretime elverişli olan alüvyonlu, kumlu-tınlı toprakların yaygın olduğudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARATAŞ İLÇESİNİN BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Araştırma alanının beşeri coğrafya özelliklerinden nüfus, yerleşme ve ekonomik özellikleri açıklanmıştır.

3.1. Nüfusun Gelişimi ve Temel Özellikleri

Nüfus, belirli bir zaman içerisinde sınırları belirli bir alanda yaşayan insan sayısını ifade etmektedir. Nüfus, nüfusun yapısı, yapısal değişimleri, hareketleri, dağılımı ve bunların toplum üzerindeki etkilerini incelemektedir. Ayrıca nüfusun gelecekte nüfusun yapısı hakkında tahminlerde bulunmak için çeşitli modeller kullanılmaktadır.

Bir yerin nüfusu hakkında bilgi sahibi olmak, o yerin sosyal, ekonomik veya politik durumunu anlamak için önemlidir. Nüfusun yapısal özelliklerini oluşturan, toplam nüfus, yaş dağılımı, cinsiyet dağılımı, eğitim düzeyi, işsizlik oranı, sağlık durumu gibi faktörler yerleşmelerin sosyal, ekonomik ve politik durumlarını yansıtmaktadır.

Dünya üzerinde yaşayan insanların bölgesel farklılıklarından dolayı oluşturduğu, farklı nüfus özellikleri, göçler, bunlardan kaynaklı olumlu olumsuz sonuçlar gibi etkenlerden dolayı araştırma konumuzu oluşturan çiftlik yerleşmelerinde coğrafi çevre faktörleri ve bu çevre üzerinde insanların yaptığı faaliyetler nedeniyle nüfus önemli bir yere sahiptir.

Adana ilinin büyükşehir olması nedeniyle, belirli yıllardan sonra kırsal nüfusun kentsel nüfusun içerisinde gösterilmesinden dolayı, nüfusu kırsal-kentsel olarak ayırt etmek mümkün olmamaktadır. İlçelerin nüfus dağılımına bakıldığında merkez semt ilçelerin kalabalık nüfuslu olduğu görülmektedir (Tablo 3.1).

Tablo 3.1 Adana İlçelerinin Nüfusu (2023)

İlçeler	Erkek	Kadın	Toplam
Aladağ	8.823	8.131	16.954
Ceyhan	78.437	78.173	156.610
Çukurova	179.616	194.589	374.205
Feke	9.145	8.159	17.304
İmamoğlu	13.892	13.449	27.341
Karaisalı	11.952	11.153	23.105
Karataş	12.959	12.286	25.245
Kozan	66.700	65.942	132.642
Pozantı	10.802	9.931	20.733
Saimbeyli	7.308	6.549	13.857
Sarıçam	122.083	114.215	236.298
Seyhan	392.298	395.473	787.771
Tufanbeyli	8.920	8.338	17.258
Yumurtalık	9.616	9.014	18.630
Yüreğir	202.495	199.850	402.345
Toplam (İl Nüfusu)	1.135.046	1.135.252	2.270.298

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin deltasında verimli sulak arazide kurulu Adana'nın tarihi, coğrafi konumu nedeni ile M.Ö. 6000 yıllarına uzanmaktadır. Adana, Antik Kilikya Bölgesinin en önemli şehirlerinden birisidir. Hititler'den Osmanlı'ya, gelmiş geçmiş birçok medeniyetlerin beşiğidir⁴³. Seyhan nehrinin taşıdığı alüvyonlarla oluşan Karataş ilçesi de gerek deniz kıyısında olması, gerek ılıman iklime sahip olması nedeniyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bununla birlikte sağladığı çok çeşitli ekonomik faaliyet kolları nedeniyle de geçmişten günümüze nüfusu giderek artan ilçelerden birisi olmuştur.

⁴³ adana.ktb.gov.tr (erişim tarihi: 10.10.2024).

Tablo 3.2 Karataş İlçesinin Yıllara Göre Şehir-Kır Nüfusu (2007-2023)

Sayım Yılları	Erkek	Kadın	Toplam
2007	10.791	10694	21485
2008	11.276	11196	22472
2009	10.804	10867	21671
2010	110.576	10684	21260
2011	10.611	10592	21203
2012	10.471	10425	20896
2013	11.022	10840	21862
2014	11.204	10974	22178
2015	11.104	10835	21939
2016	11.118	10749	21867
2017	11.260	10838	22098
2018	12.516	12043	24559
2019	12.112	11566	23678
2020	12.105	11562	23667
2021	11.940	11381	23321
2022	11.924	11575	23499
2023	12.959	12286	25245

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Günümüzde ekonomisi daha çok tarıma dayalı olduğu için, nüfus özellikleri de bu yönde etkilenmiştir. İlçenin gösterdiği tarımsal üretim potansiyeline göre nüfusta artış ve azalışlar yaşanabilmektedir. Aynı zamanda nüfusun içerisinde çok çeşitli kültürlerin ve etnik grupların bulunmasını sağlamıştır. Yaş yapısı ise genellikle tarım alanlarının varlığının fazla olmasından dolayı ve günümüzde gençlerin çok fazla çiftçilik alanında çalışmaktan kaçınmasından dolayı yaşlı nüfusun yoğunlukta olduğu belirtilebilir.

Göç, bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir. Göçlerde egemen özellik oturulan yeri devamlı terk etmek olmakla birlikte, geçici göç sayılan mevsimlik göçlerde sık rastlanan bir göç türüdür”⁴⁴.

Araştırma sahasında ekonomik olarak tarımsal üretimin ön planda olması ve tarımın birçok yerde geçim kaynaklarının başında gelmesi göç hareketlerini etkileyerek özellikle bu alanlara göçlerin yapılmasına neden olabilmektedir. Karataş ilçesinde de yerinde yapılan

⁴⁴ Tümertekin ve Özgüç, (2002): 308-309.

araştırmalar sırasında, tarlalarda derme çatma yapılmış çadırların varlığı gözlemlenmektedir. Özellikle hasat zamanı işçi gücü ihtiyacının karşılanması için bölgeye mevsimlik göçün oldukça fazla oranda yapıldığı düşünülmektedir. Nitekim araştırmamıza konu olan çiftliklere eskiden her sene hasat edilecek arazi ve ürüne göre değişen sayıda Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden, günümüzde ise aynı illerden daha az sayıda olmak üzere daha çok Suriye mülteci göçleri nedeniyle Suriyeli işgücü gelmektedir.

Bu durum, ilçedeki göçün yapısal özellikleri ve mevsimlik göçün potansiyel etkileri konusunda daha fazla araştırma yapılması gerektiğini düşündürmektedir.

3.2. Yerleşme Özellikleri

Akdeniz Bölgesi'nde yer alan Karataş İlçesi'nin coğrafi, kültürel, ekonomik ve sosyal yönden yerleşme özelliklerine bakıldığında deniz kıyısında olması nedeniyle kıyı ve iç kesimler arasında farklılıklar göstermektedir. Kıyıda daha çok yazlık siteler ve sahil turizmine yönelik oteller, tatil köyleri ve kamp alanlarından oluşan yerli halkın yanı sıra turistlerin de dinlenebildikleri alanların bulunduğu yerlerdir. Bunların yanı sıra balıkçılık da burada yaşayan insanların önemli geçim kaynaklarını oluşturmaktadır.

İç kesimler ise daha çok kırsal alanların ve buralarda yaşayan insanların geçim kaynaklarını oluşturan tarım alanlarının bulunduğu yerlerden oluşmaktadır. Tarım faaliyetlerinin büyük oranda yapıldığı bu bölgelerde çiftçilik ve hayvancılık önemli geçim kaynaklarının başında gelmektedir.

Araştırma sahasında bulunan çiftlik evleri, ilçenin büyük şehir merkezine yakın olmasından dolayı eskiye göre çiftlik sahiplerinin yıl boyunca konakladığı evlerden ziyade daha çok tatillerde veya ekim, hasat zamanlarında gelip kaldıkları evlerden oluşmaktadır. Ekonomik olarak kurulan çiftliklerin hepsinde çiftlik sahibinin evinin yanı sıra çalışanların da konakladığı eskiden huğ denilen ağaç dallarından, sepet örülmüş gibi örülen duvarları bulunan evler bulunurken, günümüzde ise konteyner ve çadırlı konutlardan oluşan evler bulunmaktadır. Ancak bazı çiftliklerin hobi evleri amaçlı olarak kullanıma devam ettiği de gözlemlenmiştir. Bu hobi çiftliklerinde sadece çiftlik sahibinin ve bazılarında misafirlerinin konakladığı evlerin bulunduğu gözlemlenmiştir.

Ayrıca çalışma alanının bulunduğu yerin büyük şehir merkezine yakınlığı, ticaretin yoğun olarak gerçekleştiği bir merkez ile bağlı olması bu alanlarda yetiştirilen ürünlere olan talep, ürün çeşitliliğinin artmasını da sağlamıştır. Hatta çiftlik sahipleriyle yapılan görüşmelerde eskiden yetiştirilen ürünlerle günümüzde yetiştirilen ürünlerin farklılaşmasında iklimin değişmesinin yanı sıra ürün-talep ilişkisinin önemi de bulunmaktadır demişlerdir.

3.3. Genel Arazi Kullanımı

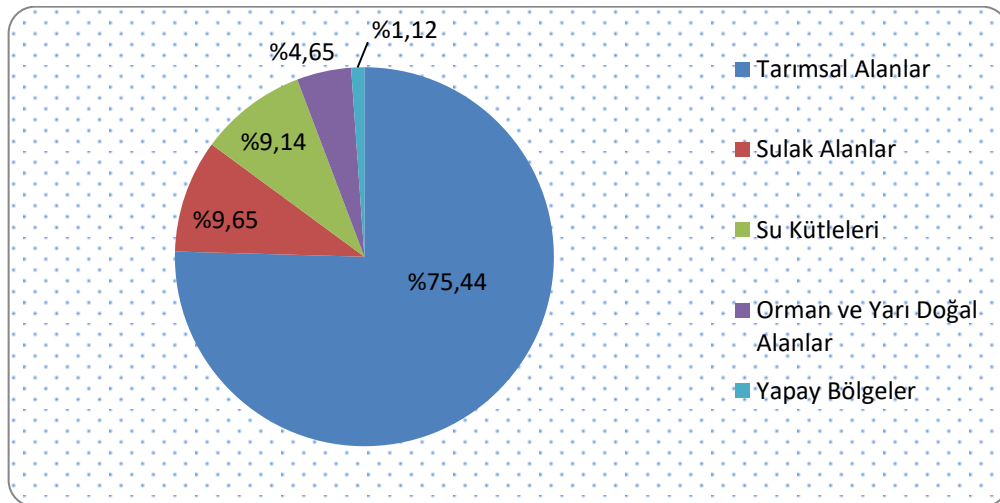
Belirli bir bölgedeki arazilerin kullanımı ve mevcut arazilerden ne şekilde faydalandığı fiziki ve beşeri çevre şartlarına bağlı olarak bölgeden bölgeye veya yöreden yöreye değişmektedir. Düz ve düze yakın topoğrafyalarda tarım alanları daha geniş ve kesintisiz bir yayılım gösterirken, engebeli sahalarda bu alanların oldukça daraldığı ve dağınıklaştığı görülmektedir. Her ne kadar arazi kullanım türleri üzerinde topoğrafik unsurlar etkili olsa da yöre sakinlerinin sahip oldukları kültürel birikimler ve faaliyetler arazi kullanım türlerini önemli ölçüde değiştirmekte ve şekillendirmektedir.

Karataş ilçesinde makro düzeyde arazi kullanım oranlarına göre dağılım yapıldığında, en büyük payın, tarımsal alanlara ait olduğu görülür. Toplam arazinin en yüksek arazi kullanım türü %75,44 ile tarımsal alanlardan ibarettir. İlçenin diğer arazilerini ise %18,79 sulak alanlar ve su kütleleri, %4,65 orman ve yarı doğal alanlar ile %1,12 oranı ile yapay bölgeler oluşturmaktadır (Tablo 3.3, Grafik 3.1).

Tablo 3.3 Karataş İlçesi Arazi Kullanımı Oranları

Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Tarımsal Alanlar	65341,08	75,44
Sulak Alanlar	8360,19	9,65
Su Kütleleri	7917,52	9,14
Orman ve Yarı Doğal Alanlar	4027,34	4,65
Yapay Bölgeler	969,01	1,12
Toplam	86615,14	100

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Corine (2018) Projesi'nden yararlanılarak hazırlanmıştır.



Grafik 3.1 Karataş İlçesi Arazi Kullanımı Oranları

İlçe arazilerinin çok geniş bir kısmını kaplayan tarımsal araziler çoğunlukla sulanan karışık tarım alanları, sulanmayan ekilebilir alanlar, sulanmayan meyve alanlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.4 Karataş İlçesi Tarımsal Arazi Kullanım Türleri

Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Sulanan Karışık Tarım Alanları	16049,89	18,53
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	2566,39	2,96
Sulanan Meyve Alanları	1836,63	2,12
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	482,37	0,56
Mera Alanları	454,09	0,52
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları	138,63	0,16
Sulanmayan Meyve Alanları	36,09	0,04

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Corine (2018) Projesi'nden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yöre sakinlerinin tarım alanlarından sonra kullandıkları arazi türü olan sulak alanlar %9,65, su kütleleri ise %9,14 oranına sahiptir.

Tablo 3.5 Karataş İlçesi Sulak alanlar ve Su Yapıları Arazi Kullanım Türleri

Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Tuz Bataklığı	7680,55	8,87
Kıyı Lagünleri	5951,15	6,87
Sahiller, Kumsallar, Kumluklar	1733,41	2
Su Kütleleri	1063,8	1,23
Su Yolları	771,86	0,89
Bataklıklar	679,63	0,78
Denizler	130,7	0,15

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Corine (2018) Projesi'nden yararlanılarak hazırlanmıştır.

İlçe arazilerinin çok dar bir kısmını kaplayan orman ve yarı doğal alanlar, bitki değişim alanları ve karışık ormanlar ile iğne yapraklı ve geniş yapraklı ormanlardan oluşmaktadır.

Tablo 3.6 Karataş İlçesi Orman ve Yarı Doğal Alanlar Arazi Kullanım Türleri

Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Bitki Değişim Alanları	1162,35	1,34
Karışık Ormanlar	587,77	0,68
İğne Yapraklı Ormanlar	313,52	0,36
Geniş Yapraklı Ormanlar	230,29	0,27

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Corine (2018) Projesi'nden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Genel arazi kullanımına bakıldığında yapay alanlar, ilçenin %1,12'sini oluşturmaktadır (Tablo 3.7). Yapay alanlar, sürekliliği olmayan yerleşim alanları, spor ve eğlence alanları ile endüstriyel ve ticari birimlerden oluşmaktadır.

Tablo 3.7 Karataş İlçesi Yapay Alanlar Arazi Kullanım Türleri

Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Sürekliliği Olmayan Yerleşim Alanları	789,74	0,91
Spor ve Eğlence Alanları	134,26	0,16
Endüstriyel ve Ticari Birimler	45,02	0,05

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Corine (2018) Projesi'nden yararlanılarak hazırlanmıştır

3.3. Ekonomik Özellikler

İlçe çok çeşitli ekonomik kaynaklara sahiptir. Bunlar, tarım, turizm, sanayi, balıkçılık gibi alanlardan oluşmaktadır.

Ancak çalışma alanının en önemli ekonomik özelliklerini verimli toprakların bulunması, uygun iklim şartları, talep fazlalığı, aile geleneği haline gelmesi gibi nedenlerden dolayı tarım oluşturmaktadır. Bu nedenlerle de birden fazla çeşitli ürün yetiştirilmekte gerek ihracat gerekse de ithalat yoluyla yerel ve ülke ekonomisine katkılar sağlamaktadır.

İlçedeki ekonomik faaliyet türlerinin en başında tarım faaliyetleri gelmektedir. Toplam tarım alanı arazisi 65341,08 hektardır. Bu alanlar ilçenin %75,44 gibi geniş bir kısmına denk gelmektedir. 2023 yılı tarım alanı verilerine göre ekilen alanların 550.500 daa'ında tahıllar ve diğer bitkisel ürünler, 15.500 daa'ında meyvelikler, 103.380 daa'ında sebzeler ekilidir (Tablo 3.8).

Tablo 3.8 Karataş İlçesindeki Tarım Alanlarının Kullanımı (2004-2023)

Tarım Ürünleri	2004		2023	
	Alan (daa)	%'si	Alan (daa)	%'si
Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler	550.500	82,23	255.374	54,60
Meyve, içecek ve baharat bitkileri	15.550	2,32	145.412	31,10
Sebze	103.380	15,45	66.880	14,30
Nadas	0	0	0	0
Süs Bitkileri	0	0	0	0
Toplam	669.430	100	467.666	100

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Karataş ilçesinde tarım ürünleri çok çeşide sahiptir. Bu çerçevede en fazla yetiştirilen tarla ürünü tahıllardır. Tahıl yetiştiriciliğinin ilçede ön planda olmasının diğer sebebi ise

geleneksel tarım kültürünün etkilerinin günümüzde hâlâ devam etmesidir. Tahıllar içerisinde de en fazla yetiştirilen ürün ise mısırdır. Daha sonra buğday ve pamuk gelmektedir.

Tablo 3.9 Karataş İlçesinde Yetiştirilen Tarla Ürünlerinin Türleri ve Miktarları (2004-2023)

Tahıllar	Yıllar	Alan (daa)	Üretim (ton)	Verim (kg/daa)
Buğday	2004	164870	66498	403
	2023	70000	30221	432
Mısır	2004	167650	115363	688
	2023	91835	107980	1176
Arpa	2004	1010	294	291
	2023	455	132	290
Kuş Yemi	2004	0	0	0
	2023	25	8	320
Soya Fasulyesi	2004	7220	2453	340
	2023	37500	18120	483
Yerfıstığı (Kabuklu)	2004	20440	6624	324
	2023	43725	20813	476
Pamuk Çekirdeği (Çiğit)	2004	183820	42585	232
	2023	62104	18692	301
Susam Tohumu	2004	0	0	0
	2023	910	91	100
Ayçiçeği Tohumu (Yağlık)	2004	0	0	0
	2023	4450	1587	357
Patates	2004	3800	1808	476
	2023	780	3796	4867
Pamuk (Çırcırlanmamış - Kütü)	2004	183820	71648	390
	2023	62104	31154	502
Pamuk (Çırcırlanmış- Lifli)	2004	183820	26340	143
	2023	62104	11527	186
Fiğ	2004	1690	2759	0
	2023	450	1170	2600
Yonca	2004	0	0	0
	2023	170	510	3000
Sorgum	2004	0	0	0
	2023	100	250	2500
Triticale	2004	0	0	0
	2023	1500	3900	2600
Mısır (Slaj)	2004	0	0	0
	2023	5500	19250	3500
İtalyan Çimi (Yemlik)	2004	0	0	0
	2023	70	175	2500

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Karataş ilçesindeki tarım alanları kullanımında en çok ikinci paya sahip olan meyveliklerin kapladığı alan 15.500 daa'dır. Karataş ilçesinde meyve ağaçları oldukça çeşitlidir.

Tablo 3.10 Karataş İlçesinde Yetiştirilen Meyve Türleri ve Miktarları (2004-2023)

Meyveler	Yıllar	Alan (daa)	Üretim (ton)	Verim (kg/Meyve Veren Ağaç)
Avokado	2004	0	0	0
	2023	1100	0	0
İncir	2004	0	0	0
	2023	600	90	20
Greyfurt	2004	2980	6705	150
	2023	4000	32243	300
Limon	2004	3400	6100	100
	2023	48320	339750	150
Portakal (Washington)	2004	6160	16099	130
	2023	1650	12875	250
Diğer Portakallar	2004	0	0	0
	2023	11000	82250	250
Mandalina (Satsuma)	2004	1800	4968	120
	2023	2500	12738	165
Mandalina (Klemantin)	2004	1030	2842	120
	2023	1167	5520	160
Mandalina (Diğer)	2004	0	0	0
	2023	65000	335295	150
Turunç	2004	50	110	100
	2023	0	0	0
Kayısı	2004	0	0	0
	2023	385	237	76
Şeftali	2004	0	0	0
	2023	1120	1280	80
Nektarin	2004	0	0	0
	2023	2680	4144	85
Erik	2004	0	376	80
	2023	150	840	120
Badem	2004	0	0	0
	2023	80	69	30
Ceviz	2004	0	0	0
	2023	40	0	0
Keçiboynuzu	2004	0	0	0
	2023	50	0	0
Nar	2004	0	72	60
	2023	2600	11475	90
Trabzon Hurması	2004	0	0	0
	2023	120	0	0
Zeytin (Sofralık)	2004	50	30	60
	2023	350	64	5
Zeytin (Yağlık)	2004	0	0	0
	2023	840	132	5
Üzüm	2004	80	65	813 (kg/daa)
	2023	0	0	0
Muz	2004	0	0	0
	2023	1640	9840	6000 (kg/daa)
Maviyemiş	2004	0	0	0
	2023	20	0	0

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Karataş ilçesinde 103.380 dekar sebze alanı bulunmaktadır. Çalışma alanında üretimi yapılan karpuz (26.500 daa), kavun (17.600 daa) ve biber(kapya) (12.000 daa) en önemli sebze ürünleridir.

Tablo 3.11 Karataş İlçesinde Yetiştirilen Sebze Türleri ve Miktarları (2004-2023)

Sebzeler	Yıllar	Alan (daa)	Üretim (ton)
Bakla	2004	0	0
	2023	100	80
Lahana	2004	0	0
	2023	600	1500
Karnabahar	2004	0	0
	2023	200	450
Brokoli	2004	0	0
	2023	75	131
Marul	2004	0	0
	2023	2350	2585
Ispanak	2004	0	0
	2023	150	180
Enginar	2004	0	0
	2023	30	75
Karpuz	2004	55000	234558
	2023	26500	159500
Kavun	2004	13000	56000
	2023	17600	74700
Biber (Salçalık, Kapyra)	2004	0	0
	2023	12000	146250
Biber (Sivri)) - Dekar	2004	350	1050
	2023	750	3650
Hıyar (Sofralık	2004	0	0
	2023	25	300
Patlıcan	2004	0	0
	2023	600	1800
Domates	2004	0	0
	2023	5330	40560
Kabak	2004	0	0
	2023	200	1500
Havuç	2004	0	0
	2023	200	500
Soğan	2004	0	0
	2023	600	1956
Turp	2004	0	0
	2023	20	70
Mantar	2004	0	0
	2023	10	360

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tarım sektörü ürün yetiştirilmesinin yanı sıra, çiftçilerin geçim kaynağı olması, aynı bölgeden ve farklı bölgelerden, hatta günümüzde komşu ülke Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle bu ülkeden bölgeye yapılan göçlerle farklı ülkelere, ürünlerin

ekilmesi, bakım yapılması ve hasat edilmesi için işgücü oluşturmaları, ürünlerin paketlenmesi ve pazar alanlarına ulaştırılması gibi birçok alana da istihdam oluşturmaktadır.

Turizm, ilçede bulunan doğal ve tarihi güzellikleri ile sahilleri nedeniyle turist potansiyelini arttırarak ekonomiye katkı sağlamaktadır. Yine bu özellikler sayesinde tatil köyleri ve oteller gibi alanlarda istihdam oluşumunu olumlu etkilemektedir.

Bir diğer ekonomik etkinlik olan balıkçılık önemli bir ekonomik kaynaktır. Burada denizden elde edilen ürünler ihraç ve ithal edilerek ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır. Balıkçılık tarımdan sonra en büyük geçim kaynağını oluşturmaktadır. Bu faaliyet türü, ilçe belediyesinden alınan bilgilere göre küçük ve büyük balıkçı tekneleriyle yapılmaktadır. İlçe Kaymakamlıktan alınan bilgilere göre ise balıkçılık faaliyetleri, 214 balıkçı teknesi ile açık denizde ve ilçede bulunan Akyatan, Hurmaboğazı ve Tuzla Ağyatan dalyanlarında yapılmaktadır. Ayrıca özel sektöre ait yıllık 10.000.000 adet kapasiteli Akuvatur adlı yavru balık üretme tesisi bulunmaktadır.⁴⁵ Elde edilen ürünler arasında dil, levrek, çipura, mercan, barbun, gümüş, kalamar, karides denizden, levrek, çipura ve kefal balıkları ise dalyanlardan elde edilmektedir. Kefal türünden elde edilen havyarın ise ilçe ekonomisine önemli bir katkısı bulunmaktadır. Ancak tutulan balıklara uygun saklama koşulları sağlanıldığında ekonomik olarak getirisinin daha fazla olacağı da düşünülmektedir.

Tüm bahsedilen turizm, tarım, balıkçılık gibi alanların en önemli etkilerinden birisi de hizmet sektörünün oluşmasını sağlamasından dolayı hem yerel hem de ulusal anlamda ülkeye olumlu katkısının bulunmasıdır.

⁴⁵ <http://www.karatas.gov.tr/tarim--balikcilik> (erişim tarihi: 26.04.2024).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Çiftlik Yerleşmeleri

Araştırma sahası olan Karataş Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin taşıdığı verimli alüvyonlarla birden fazla ürün yetişmesine olanak sağlayarak ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. “Türkiye toplam ekilebilir-dikilebilir alanlarının %4.76’sı Çukurova bölgesinde bulunmaktadır. Buna karşılık Türkiye toplam tarımsal üretim değerinin yaklaşık %10’u bu bölgeden elde edilmektedir”⁴⁶. Bu oranlar yapılan sulama projeleriyle yıllar içerisinde artış göstermektedir.

Tunçdilek’in Kır İskânı kitabında bahsettiği gibi köy-altı iskân şekillerinden olan çiftlik yerleşmelerinde, Karataş İlçesi’nde örneklem olarak belirlenen 3 çiftlik yerleşmesinden elde edilen veriler açıklanmıştır. Bu çiftlikler: Doğru Tarım İşletmesi, Atayurdu Çiftliği ve Nur Hanım Çiftliği’dir.

Araştırma yapılan çiftliklerde ortak olan fonksiyonel değişimin daha çok ürün değişimi olduğu gözlemlenmiştir. Doğru Tarım işletmesinde ise hem ürün değişimi hem de tarımın yanı sıra süt ve süt ürünleri elde edilen hayvancılık fonksiyonunun da eklendiği görülmüştür.

Bu değişimin en önemli olan ürünü ise Çukurova’da çok eski yıllarda yapılan pamuk tarımının artık neredeyse hiç yapılmamasıdır. “Sulama projesi öncesinde bölgede %75 olan pamuk üretim alanı, sulamanın ilk yıllarında artmış ve 1960’lı yıllarda %90’lar düzeyinde olmuştur⁴⁷. “Ancak 1974 ve 1975 yıllarında görülen Beyaz Sinek (*Bemisia tabaci* Genn.) salgını nedeniyle maliyetlerdeki yükselme ve verimdeki azalma, pamuk üretiminde kararlılığı azaltmış ve bunun sonucu olarak bölgedeki ekiliş oranı hızla gerilemiştir”⁴⁸. çiftçilerin bu sorunla mücadele etmesi elde edilen geliri olumsuz etkilemesi nedeniyle ürün değişikliğine gitmeye zorlamıştır. Örneklem çiftliklerinde konuştuğumuz çiftçilerin deyimiyle “Adana’nın pamuk ağaları” tarihe karışmıştır. Bu olumsuz durumlardan dolayı ikinci ürün projesiyle birlikte ekonomik katkılarla birlikte soya ve mısır yetiştiriciliği teşvik edilmiş ve örneklem çiftliklerinin ikisinde de mısır üretiminin ön planda olduğu görülmüştür.

⁴⁶ Yurdakul ve Emeksiz, 1994: 33.

⁴⁷ Yurdakul ve Emeksiz, 1994: 35.

⁴⁸ Şengonca ve Yurdakul, 1977.

4.1.1. Doğru Tarım İşletmesi Çiftliği'nde Tarım ve Hayvancılık

Türkiye'nin çeşitli iskân şekillerinden olma özelliğini hala koruyan çiftlik yerleşmelerinden birisi olan Doğru Çiftlik Tarsus'un güneyinde Adananın Karataş ilçesi Tuzla Tabaklar mahallesinde bulunmaktadır.

Dört kuşak boyunca tarım yapılan, 110 yıllık bir geçmişi bulunan çiftlik üretime 1909 yılında ailenin dedesi olan KK1'in araziye satın almasıyla başlamıştır. Hiç okula gitmemiş olan KK1 18 yaşından sonra kendi kendisine okuma yazma öğrenmiştir.

KK1 bir bahar ayının çok kurak geçmesi nedeniyle tarlanın ortasına kadar su kanalları açtırmıştır. Evin tek oğlu olan şu an 80 yaşındaki KK2'yi okuması için Ankara TED Koleji'ne göndermişlerdir. Ancak baba hastalanınca 1969 yılında Adana'ya dönerek çiftliğin başına geçmiştir. Daha sonra KK2'nin iki oğlu işletmenin başına geçerek üretim faaliyetlerini sürdürüyorlar. Son olarak KK2'nin küçük oğlu KK3'ün büyük kızı KK4 de perakende bölümünde işe başlayarak İşletmenin nesilden nesile devam etmesini sağlamıştır.

KK2 50-60 yıl öncesine bakılmasına gerek olmadığını 20 yıl öncesinin tarımıyla bile günümüzdeki tarımın aynı olmadığını aktardı. Türkiye'nin en önemli tarım arazisi olan Çukurova'nın dünyada gezdiği birçok yerden daha fazla tarıma elverişli olduğunu, üç tarafının Seyhan, Ceyhan ve Berdan çayı ile kaplı olduğunu söylerken eskiden arazinin bulunduğu yerin oldukça çorak bir arazi olduğunu ve Seyhan nehrinden araziye su getirerek pamuk ektiklerini anlattı. Damlama sistemi ile 1946 yılında traktörün ilk defa bu araziye getirtildiğini belirtirken ovanın oldukça verimli olduğunu ve insanların oldukça çalışkan olduğunu bu nedenle tarımın daha da iyiye gideceğini umut ettiğini söyledi. Babasından sonra çiftliğin başına geçerek ikinci nesli temsil ettiğini belirtirken, aslında ilk zamanlara gidildiğinde 1 dönüm bile arazilerinin olmadığını babasının başka illerden küçükbaş hayvan getirerek bundan elde ettikleri ürünleri satıp bu ürünlerden elde ettikleri para ile arazileri zamanla satın alarak tarım işletmesine girdiklerini bu süreçte annesinin de babasına çok fazla destek olduğunu belirtti.

Kendisinden sonra ise iki oğlunun ve torunlarının da işletmede çalışmaya başladıklarını ve dördüncü nesle ulaştıklarını anlattı. KK2 ailenin tek oğlu olmasına rağmen hiç bir zaman babasının onu çiftlikte çalışmak için zorlamadığını ancak onun hastalanmasıyla döndüğünü anlatarak kendisinin ve çocuklarının da işletmede çalışmaları için hiçbir baskıda bulunmadığını hepsinin yurtdışında okumasına rağmen hepsinin geri dönerek çiftçilik işleriyle uğraşmaya başladıklarını ve bu işlerin ailelerinde bir tutku olduğunu söyledi.

Günümüzde çiftçilikle uğraşan ailelerin yok olmasına ise, eskiden toprak ağalarının olduğunu ama giderek ikinci üçüncü nesillerin telefon çiftçiliği yapmaya başladığını ve

“Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz” atasözünü hatırlatarak, örneğin pamuk ürününün üç gün tarlaya gidilmezse küseceğini bu nedenle tarlaya sürekli gidilmesi gerektiğini kendisinin de küçüklüğünde babasının atla her gün tarlayı gezdiğini bunları görerek büyüdüğü için kendisinin ve ailesinin de aynı geleneği devam ettirerek bu günlere geldiklerini ve bunu devam ettiremeyen çiftliklerin yok olduğunu belirtti. Bu nedenle büyük çiftliklerin satıldığını, dağılıp parçalandığını anlattı.

Üçüncü nesli temsil eden KK2’nin oğlu KK3 çiftliğin hem tarım hem de hayvancılık işletmesi olduğunu anlatırken, aile çiftçiliğinin sürdürülebilirlik olması için oldukça önemli olduğunu anlattı. Aile çiftçiliğinin iş bölümü doğru yapıldığı sürece şirketlerden daha iyi kazanç elde edilebileceğini anlatırken FAO’nun da bunu önerdiğini anlattı yine aynı şekilde Hollanda da özellikle aile çiftliklerinin hatta çiftliğin içerisinde yaşamın da devam ettiği çiftliklerdeki başarının daha büyük olduğunu belirtti. Evlerin yaşamın çiftliklerin içerisinde olmasının bitkilerin hayvanların canlı olduğunu ve bu canlılarla eksiklerini, ihtiyaçlarını anlayabilmek için her an bir arada olmak, onlarla yaşamak gerektiğini söyledi.

Ayrıca kitapların, bilgilerin çok önemli olduğunu ancak tecrübelerin çiftliklerin gelişmesinde çok daha önemli olduğunu anlattı.

Yine üçüncü nesli temsil eden KK3 aile çiftçiliğinin emanete sahip çıkmak olduğunu bu nedenle aldığımızdan daha fazlasını üstüne koyarak bir sonraki nesile aktarmak olduğunu söyledi.

Doğru Tarım İşletmesi narenciye bahçesi, mısır tarlası ve yonca tarlası ile faaliyetlerine başlamıştır. 5600 dekar olan arazinin 2000 dekarlık alanı narenciye bahçesi, geri kalan kısmı tarla bitkileri olarak kullanılmaktadır.



Fotoğraf 4.1 Narenciye Bahçeleri

17 farklı türü bulunan narenciye tamamen ihraç edilmektedir. Tarlalar 430 m'lik pivot sulama sistemiyle otomatik sulanmaktadır.



Fotoğraf 4.2 Pivot Sulama Sistemi

Pivot sulama sistemi sayesinde tarlanın her tarafı birden fazla olan su kanallarıyla eşit miktarda sulanmaktadır. Aynı zamanda bilgisayar sistemine bağlı olduğu için veriler girildiğinde kendiliğinden sulama işlemi başlamakta ve tekrar sona ermektedir. Bu sistemden önce ise tarlanın tüm etrafını saran sulama kanalları sayesinde sulama işlemleri yapılmaktaydı. Doğru çiftlik sahiplerinden olan üçüncü kuşak KK3, bu sulama kanallarını ilk yaptıran kişinin dedesi olduğunu belirtti.

Mısır ve yoncalar daha çok, arazinin içerisinde bulunan silaj çukurlarında hayvanlara yem yapılması için ekilmektedir. Yoncalar beşinci yıllarının sonunda sökülerek yerine buğday ekimi yapılmaktadır.



Fotoğraf 4.3 Mısır Silajları

Süt üretimi yapılan çiftlikte ineklerin süt üretmesinde çok önemli yeri olan mısırdan yem elde etmek için silaj havuzlarında elde edilen mısır silajları kendi yetiştirdikleri mısırdan elde edilmektedir.



Fotoğraf 4.4 Yonca Silajları

Yetiştirilen bu bitkisel ürünler sıvı gübre çukurunda hayvanlardan alınan gübrelerin sıvısıyla sulama sistemi ile gübrelenmektedir.



Fotoğraf 4.5 Sıvı Gübre

İneklere yem olarak yetiştirilen bitkiler ve narenciye bahçesi için yine ineklerin kendisinden elde edilen sıvı gübreler tarlalarda kullanılmaktadır. Doğru Tarım İşletmesi'nde hayvancılık faaliyetleri ilk olarak 2011 yılında ABD'den getirilen 200 tane düve ile başlamıştır. 90 bin m²'lik alanın 60 bin m²'si kapalıdır. İşletmede toplam 1650 büyükbaş bulunmaktadır. Bunlardan 800 tanesi sağlamal durumdadır. Günlük 25 bin ton süt elde edilmektedir. Bunun %5'inin perakende pastörize olarak ve çiğ süt olarak migros, groseri gibi

zincir marketler ile Adana-Mersin olmak üzere evlere dağıtımı yapılmaktadır. İşletmede 4 ahır ve bunların içinde 8 adet padog bulunmaktadır. Her padog'un içerisinde 104 hayvan bulunabilmektedir. 4 ahırın dışında 1 açık düve ahır, 1 kapalı düve ahır, 2 buzağılık, 1 hastane, 1 buzağı sosyalleşme alanı, 1 genç düve ahır, soğuk hava deposu, 1 sağımhane ve yem deposu bulunmaktadır.



Fotoğraf 4.6 Silaj Çukuru

Süt tüketiminde artışlar yaşanması, daha fazla inek yetiştirilmesine ve bu da inekler için daha fazla yeme ihtiyaç duyulmasına neden olduğu için, arazinin kullanılmayan kısımlarında yeni açılan mısır ve yonca silaj çukurları bulunmaktadır.



Fotoğraf 4.7 Sağımhane



Fotoğraf 4.8 Sağımhane

Sağımhanede aynı anda 40 inek günde üç defa sağılabilmektedir.



Fotoğraf 4.9 Soğuk Hava Deposu

Sağım yapıldıktan sonra elde edilen süt çiftliğin içerisinde bulunan soğuk hava depolarında korunmaktadır. Ahırlar yataklı sistem değil, hayvanların kendisini doğal ortamında hissetmeleri amacıyla İsrail modeli olan açık topraklı sistemdir. Hayvan başına ortalama 20 m² alan bulunmaktadır. Tamamen hava sirkülasyonu sağlamak ve içerideki amonyak kokusunu yok etmek amacıyla ortalama yükseltisi 14m'dir ve her hayvanın bulunduğu yerde fan bulunmaktadır. Hayvanların serinlemeleri duş ve kan dolaşımının sağlanması için fırçalar bulunmaktadır.



Fotoğraf 4.10 Ahırlardan Görünümler

Bu modern ahır sayesinde eskiden ahırların yakınlarında bulunan evleri, insanları rahatsız edebilecek olan kokuların olmaması, çalışanların ve ziyaretçilerin çok rahat dolaşabilmesini sağlamıştır.

İneklerine sevgiyle baktıklarını belirten KK3, ahırın girişine astıkları “The princess sleeps here, do not disturb” tabelası ile hayvanların uyuma alanında rahatsız edilmemelerini istemektedir. Bu da ineklerine ne kadar değer verdiklerini göstermektedir.



Fotoğraf 4.11 Ahırlardan Görünümler

İneklerin rahat hareket edebilmeleri için, ahırların içerisi oldukça geniş tutulmuştur. İşletmede doğan erkek buzağılar 6 ay boyunca dişilerle birlikte besleniyor daha sonra ayrılıyorlar. Ancak bazen yerin kısıtlı olmasından dolayı erkek buzağılar 60 gün sonra satılmaktadır.



Fotoğraf 4.12 Modern Besihanelerden yemlikler ve yemleme uygulamaları

Dişi buzağılar doğumdan itibaren 75 gün boyunca mama ile beslenip, küçük gruplar halinde sosyalleşme padoglarına alınmaktadır, daha sonra sırası ile genç düve ahırına, genç gebe düve ahırına ve doğum yaptıktan sonra da sağman ahırına alınmaktadırlar. İşletmede toplam 89 kişi çalışmaktadır. Bunlardan beşi Adana Merkez ofiste bulunmaktadır. Ziraat mühendisi, çiftlik ustası ve onun işçileri, her bahçede yatılı kalan bekçiler, genel koordinatör, her birimin amiri bulunmakta ve işçilerin konaklaması için lojman bulunmaktadır. Geçici olan işçilerin sayısı her sene değişiklik göstermektedir.



Fotoğraf 4.13 Süt Dolum Tesisi

Modern yöntemlerle sağılan ineklerden elde edilen sütler dolum tesislerinden alınarak pazar alanlarına günlük olarak dağıtımları yapılmaktadır.

4.1.2. Atayurdu Çiftliği'nde Tarım ve Hayvancılık

Atayurdu Çiftliğini çiftlikte yaşayan 1954 doğumlu KK5 Hanım tarafından işletilmektedir. KK5 Hanım'ın yörük olan dedesi yerleşik düzene geçmek isteyince, o dönemlerde devletin araziyi işleyene yerleşme imkanı sunmasıyla çiftçilik yapmaya başlıyor. Adana Karataş ilçesi Yüzbaşı mevkiinde bulunan çiftlik dede ve babası zamanında bahçelerin olmaması nedeni ile sırta ekim yapılarak üretime başlamıştır. Deniz oldukça yakın bir mesafede bulunan çiftlikte taban suyunun yüzeye yakın olması ve tuzlu deniz suyunun karışmış olmasından dolayı bitki kökleri zarar gördüğü için yükseltme yapılarak ekim yapılıyordu. Çiftlik genelde kiraya verme yöntemiyle işletiliyor. Çiftliği kiralayanlar ekim, bakım ve hasat işlemlerini gerçekleştirdikten sonra çiftlikte kullanmış oldukları araziyi KK5 Hanım'a tekrar teslim etmektedir.

Toplam 660 dönüm olan arazide Çukurova yöresindeki diğer çiftliklerde olduğu gibi eskiden buğday ve pamuk tarımı yapılırken günümüzde, mısır, mandalina, limon, karpuz gibi ürünlerin üretimi yapılmaktadır. KK5 Hanım, 2020 yıllarında pamuk tarımının oldukça yüksek bir maliyet gerektirdiği için üretiminin bırakıldığını belirtiyor. O dönemde yılda iki ürün yetiştirildiğini bunlardan birinci ürün olarak buğday, ikinci ürün olarak ise soya, mısır ya da pamuk ekildiğini belirtti.

Ayrıca çiftlikte karpuz, kavun, domates, patlıcan, biber gibi ürünlerin bulunduğu küçük sera alanları bulunmaktadır. Seralar havaların ısınmasıyla birlikte üstlerinden delikler açılarak, havaların iyice ısınmasıyla tam olarak açılmasıyla erkenci karpuzların yetişmesine ve ilk karpuzun Tuzla'da çıkmasını sağlamaktadır.

KK5 Hanım, narenciye'nin yanı sıra şeftali, nektarin ve nar gibi ürünlerin de ekildiğini ve sayılarının çoğaldığını belirtti.

İlk traktörlerinin paletli traktörlerin olduğu çiftlikte arazinin ağır toprak olmasından dolayı o zamanlar çok fazla verim alınmasa da yeterli üretim yapıldığını anlatan KK5 Hanım zamanla çift çeker traktörlerin ve günümüzde dört çeker traktörlerin kullanıldığını ancak ürünlerden elde edilen verimin eskisi kadar sevindirici olmadığından bahsetti.

Şubat ayı don olayı olduğu için ekim yapılmıyor. Mart ayında narenciye uyandırılarak, ilaçlama, budama gibi bakımlarının yapıldığı, erkenci narenciye'nin dokuzuncu ayda hasat edildiği ve on birinci aya kadar devam edildiği belirtiliyor.

Sulama hava sıcaklığına göre değiştirilerek damlama yöntemleriyle yapılıyor. İhraç edilecek ürünlerin ilaçlanmadığı ilaçlama yapıldığı takdirde geri döndüğü belirtildi.

Çiftlikte çalışan işçilerin eskiden huğlarda gümelerde kaldığını, hasat zamanı 70-80 işçinin olduğunu anlatan KK5 Hanım makineli tarıma geçildikten sonra işçi sayısının azaldığını artık çadırlarda kaldıklarını ve genellikle Suriyeli nüfusun olduğunu belirtti.

Çiftlik sahibinin evi, ustaların evi, sundurma, damlama sistemi ve köpeklerin evlerinin bulunduğu çiftlik yerleşmesinde üretim genellikle pazarlama amaçlı yapılmaktadır.



Fotoğraf 4.14 Çiftlik Evi

Çiftlik sahibi KK5, çiftlik işleriyle ilgilenmeye başladıktan sonra tüm işleri kontrol edebilmek için çiftlikte yaşamaya başlamıştır. Bu nedenle barınma ihtiyacını karşılamak için eski çiftlik evlerinden farklı olarak günümüzde yaygın olarak kullanılan prefabrik ev tercih edilmiştir.



Fotoğraf 4.15 Köpek Barınakları

Köpekleri çok seven KK5, sokakta kaza geçiren veya hasta olan köpeklere yardım edebilmek için iki tane karşılıklı oldukça modern ve bakımlı köpek evleri yaptırmıştır.



Fotoğraf 4.16 Tarım Makineleri

Tarım makinelerinin olduğu alanda hem yeni hem de antika sayılabilecek tarlanın ilk zamanlarından kalma tarım aletleri bulunmaktadır.



Fotoğraf 4.17 Sulama Kuyusu

Su kuyusu eski sulama sistemlerine göre oldukça modern, bilgisayar ile ayarlamaları yapıldığında otomatik zaman ayarıyla açılıp kapanabilen bir sisteme sahiptir.



Fotoğraf 4.18 Sulama Kuyusu

Ayarlamaların yapıldığı ve otomatik olarak tüm tarlanın sulanabildiği bir sistem bulunmaktadır.



Fotoğraf 4.19 Sulama Sistemleri



Fotoğraf 4.20 Pulluk (sol), Hendek Kazıcı (sağ)

Eskiden daha yaygın olarak kullanılan pulluk tarlada makineli tarıma geçtiklerinde toprağı işlemek amacıyla küçük traktörlerle kullanılmaya başlanmış, KK5 Hanım şimdi kullanılmasa da eskilerden hatıra olması için çiftlikte muhafaza ettiklerini söylemiştir.

Yine tarlanın ilk zamanlarında tohumların ekilmesi için kullanılan hendek kazıcı çiftlikte bulunmaktadır.



Fotoğraf 4.21 İlaçlama Makinesi (sol) ve Römorklar (sağ)

Tarım ilaçlama faaliyetleri traktöre takılan bu makinayla yapıldığı için, kısa sürede arazinin büyük kısmı ilaçlanabilmektedir.



Fotoğraf 4.22 Biçer Makinesi (sol) ve Diskaro (sağ)

Toprağı işlemeye hazır hale getirmek için kullanılan makine zamandan tasarruf edilmesinde oldukça etkili olmaktadır.



Fotoğraf 4.23 Narenciye Ekim Alanları



Fotoğraf 4.24 Narenciye Ekim Alanları



Fotoğraf 4.25 Narenciye Ekim Alanı (sol) ve Ağaç Aşılama (sağ)



Fotoğraf 4.26 Çiftlik Bahçelerindeki Damlama Sulama Sistemi



Fotoğraf 4.27 Mısır Ekim Alanı



Fotoğraf 4.28 İlaçlama aletleri ve uygulamasından görünüm



Fotoğraf 4.29 Meyve Hasadı uygulamalarından görünüm

4.1.3. Nur Hanım iftliği'nde Tarım ve Hayvancılık

Adana Karataş ilçesinde bulunan aile çiftliğini üçüncü jenerasyon olarak KK6 kardeşi KK7 ile birlikte işletmektedir. Lakapları Canperi olan ailenin babası, pamuk tüccarı olduğu için iftliği satın alarak pamuk yetiştiriciliğiyle üretime başlamışlardır. Çiftliğin ilk zamanlarında hayvancılıkta yapılmaktadır. Ancak günümüzde Avrupa Birliği uyum yasasından dolayı iyi tarım ürünleri yetiştirmek amacıyla sadece tarımsal üretim yapılmaktadır. Aile adana merkezde yaşamakta çiftliğe gidiş geliş yapmaktadırlar. Bu nedenle çiftlikte bulunmaları gereken süre boyunca konakladıkları bir ev, personelin konaklayabildiği yatakhane, oturma odası, makine parkı, sulama sistemleri, sulama sistemleri, banyo ve mutfak odaları bulunmaktadır. Bunların yanında mısır ekimi için mibzar, tarla ekimi için köten, kanal pulluğu ve traktör gibi makine ve aletler de bulunmaktadır. Çiftlikte daimi yaşayan ve artık aileden sayılan ve çiftliğin kurulduğundan beri orda bulunan bir aile konaklamaktadır. Bu ailenin dışında hasat zamanlarında 70-80 kadar işçinin geldiği, bu işçilerin Bingöl'den gelen işçiler olduğu ve çiftliğe yakın Sarıhamzalı köyünde konakladıkları belirtildi. 4,5-5 dönüm alanı olan çiftlikte üretimi yapılan ürünlerin çoğunluğu narenciye ve mısıra aittir. Yeni kurulan serada ihracat yapılması planlanan ejder meyvesi üretimine de başlanmıştır.



Fotoğraf 4.30 iftlik Evleri Giriş Alanı



Fotoğraf 4.31 Tarım Makineleri ve İşçi Konaklama Evi



Fotoğraf 4.32 Çiftlik Kâhyasının Evi



Fotoğraf 4.33 Çiftlik Sahibinin Geçici Evi



Fotoğraf 4.34 Tarım Makineleri



Fotoğraf 4.35 Tarım Makineleri



Fotoğraf 4.36 Narenciye Bahçesi



Fotoğraf 4.37 Sera Alanı



Fotoğraf 4.38 Ejder Meyvesi Sera Alanı

KK6 Bey, bu yıl ilk defa ürün alacaklarını belirttikleri alanda ekimi yapılan ejder meyvelerinin ihraç etmek amacıyla ürettiklerini belirtti.



Fotoğraf 4.39 Yeni Sera Alanı

Ejder meyvesinin iyi sonuç vermesi halinde üretiminin arttırılması amacıyla yeni sera alanı hazırlanmaktadır.

SONUÇ

Adana ve araştırma alanı olan Karataş ilçesi coğrafi konumu ve özellikleri açısından çiftlik yerleşmeleri ile Türkiye'nin önemli yerlerinden birisini oluşturmaktadır. Özellikle Karataş ilçesi, zengin tarım toprakları, verimli arazileri ve çok çeşitli ürünlerin yetişebilmesi potansiyellerinden dolayı oldukça önemlidir.

Çiftlik yerleşmeleri ülke ekonomisi için, tarımsal üretim, istihdam oluşturma, gıda üretimi ve farklı sektörlerin oluşmasına katkı sağlamak gibi birçok alanlarda olumlu yönleri bulunmaktadır. Özellikle ürün çeşitliliğinin fazlalığı, hem iç piyasada tüketilmesi hem de dış ticarete etkili olması açısından Karataş ilçesinin önemini arttırmaktadır. Yörenin tarımsal potansiyelini narenciye, muz, pamuk, buğday, sebze gibi ürünler olumlu yönde arttırmaktadır. Bu ürünlerin yetiştirildiği tarım alanlarında günümüzde modern tarım yöntemlerinin uygulanıyor olması, verimi de arttırmaktadır.

Günümüzde çiftçilerin karşılaştıkları birtakım zorluklar da bulunmaktadır. Bunların başında ürün başına alınan verimliliği çok etkileyen gübre ve ürünlerin bakımı için kullanılacak ilaç fiyatlarındaki artış ve daha önemli olan son yıllarda hissedilir etkilerinde artış görülen küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkileri olmaktadır. Hatta fiyatlardaki bu artışların çok eski yıllarda üretilen ekonomik açıdan çok önemli bir yeri olan ve günümüzde pamuk ürününün de günümüzdeki üretimini oldukça azaltmış ve yerini başka ürünlere bırakmıştır. Özellikle çiftçilerin ortak sorun olarak bahsettiği bu sorunlar, son birkaç yıldır, don olayları ve yoğun yağın yağmurların ağaçlara zarar vermesi, çiçeklerinin dökülmesine neden olduğu için meyve vermeme durumlarının gözlenmesidir.

Tarım için önemli bir yerleşme olan alanların korunması ve ekonomik şartların daha da iyileşmesi için, tarımsal teknolojiye yatırımların artırılarak doğaya bağımlı kalınmaması, çiftçiye gerekli eğitimlerin düzenli verilmesi, çevre dostu sürdürülebilir tarım uygulamaları ile ürün kalitesinin artırılması, pazarlama konusunda çiftçiye daha fazla destek sağlanması ve gerek yurt içi gerekse yurtdışı pazarlarına erişim imkanı için çiftçinin desteklenmesi, ekonomik ve doğayla uyumlu üretimin gerçekleşmesi ekonomik olarak olumlu katkılar sağlayabilecektir.

Ayrıca günümüzde Avrupa'da oldukça yaygın hale gelen, henüz bu çiftliklerde uygulanmayan bir yöntem olarak turizm çiftliği projeleri geliştirilebilir. Bu uygulamalar yeni neslin de çiftçilik faaliyetlerine olumsuz bakış açılarının değişmesinde etkili olabilir.

Bir de Atayurdu iftliği'nde, eski tarım aletlerinin arazinin belirli bir kőşesinde sergilenmesi dikkatimizi çekmiştir. Bu uygulama imkanlar doğrultusunda diğer çiftliklerde de uygulanarak arazinin belirli yerlerinde çiftlik tarihi ve müzesi alanları oluşturulabilir. Bu sayede eski ve yeni aletlerin karşılaştırılma imkanı bulunarak tarımdaki gelişme ve değişimler somut hale getirilebilir.

İlçenin, sahile yakın olması çiftlik yerleşmelerinde turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin de görülebileceğini düşündürse de henüz çiftliklerde böyle bir turistik uygulamanın gerçekleşmediği ve önemli potansiyelin kullanılmadığı gözlemlenmiştir.

Bölgeye ekonomik olarak büyük katkı sağlayan, narenciye, pamuk, sebze gibi tarım ürünlerinin yetiştirilmesinde merkezi bir konumda yer alan araştırma sahası, bölgedeki çiftliklerin faaliyetleri, fonksiyonel değişimleri, tarımda modernleşme, sürdürülebilir tarım politikalarının oluşturulması, planlamalar ve iyileştirmeler yapılabilmesi koşuluyla çiftlikler önemli bir arazi kullanım şeklini ve beşeri peyzajları oluşturacaktır.

Sonuç olarak ilçenin verimli toprakları ve bu toprakların büyüklüğü, iklimin elverişli olması, modern tarım yöntemlerinin uygulanabildiği bir arazi yapısına sahip olması, çok çeşitli ürünlerin bir arada yetiştirilebilmesi, hayvan yetiştiriciliği ve bunlardan elde edilen yüksek verimli ürünlerin sağlanması açısından çiftliklerin varlığı bölge ülke ve uluslararası ekonomik ve pazarlamaya katkısı da oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. C., Sipahi, C., Çevrimli, M. B., Burak, M. A. T. ve Günlü, A. (2020). “Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinde Yöneticilerin İşgücü Memnuniyet Düzeyleri”. *Mediterranean Veterinary Journal*, 5(2): 48-57.
- Akış, A. ve Başkan, H. O. (2009). “Salihli’nin (Manisa) Yerleşme Özellikleri”. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27: 31-50.
- Atalay, İ. ve Mortan, K. (2003). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. Anka Kitabevi, İstanbul.
- Ayalp, E. (2007). *Restructuring agriculture and adaptive processes in rural areas : the case of cotton sector in Adana-Karataş*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Middle East Technical University Graduate School of Science, Güzelyurt, KKTC.
- Bulut, S. (2007). “Gazelin İni: Trebenna Teritoryumundan Bir Çiftlik Evi”. B. Can ve M. Işıklı (Ed.). *Doğudan yükselen ışık. Arkeoloji yazıları. (Atatürk Üniversitesi 50. kuruluş yıldönümü Arkeoloji Bölümü armağanı)*. Zero Yayınları, İstanbul, 417-431.
- Çakan, M. K. (2020). İklim Değişikliğinden Kaynaklı Çevresel Sorunların Adana Tarımı Üzerindeki Risk Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: Millî Eğitim Yayınları, İstanbul.
- Erol O., 2014. *Genel Klimatoloji*, Çantay Yayınları, Ankara.
- Erten, E. (2012). “Olba’da Roma İmparatorluk Döneminde Tarım ve Yerleşim”. *Seleucia Dergisi*, 2: 51-76.
- Göney, S. (1975). *Adana Ovaları-I*. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2162. İstanbul.
- Göney, S. (1975). *Büyük Menderes Bölgesi*. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 1985, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 79. İstanbul.
- İnalcık, H. (1990), “Köy, Köylü ve İmparatorluk”. V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, 21-25 Ağustos 1989, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1-11.
- Kızılgut, İ. (2017). “Antalya Tahtalı Dağ Çevresi Yerleşimlerine İlişkin Yeni Bulgular Ve Öneriler”. *Cedrus Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, 5
- Orbay, K. (2011). Osmanlı çift-hane sistemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztekin, M. (2017). Adana İli Karataş İlçesi Köylerindeki Çiftçilerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Buğday Yetiştiriciliğinde Karşılaştıkları Sorunların Tespiti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.

- Pamuk, A. (2018). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Şen, Ö.L. (2013). *Türkiye'de İklim Değişikliğinin Bütünsel Resmi, III. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi (TİKDEK)*. 3-5 Haziran 2013, İstanbul.
- Şengonca, A. ve Yurdakul, O. (1977). "Çukurova Bölgesinde Beyaz Sinek (Bemisia Tabaci Genn) Salgınının Ekonomik Etkileri". *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yıllığı*, 6 (2).
- Tolun Denker, B. (1977). *Yerleşme Coğrafyası Kır Yerleşmeleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2275, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 93, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- Tunçdilek, N. (1967). *Türkiye İskan Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1283, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:49, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3367, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 4, İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2002). *Beşeri Coğrafya: İnsan-Kültür-Mekân*. Çantay Yayınları, İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2015). *Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma*. Çantay Yayınları, İstanbul.
- Ünlügenç, U. C. ve Akıncı, A. C. (2017). "Kızıldere-Güveloğlu (Ceyhan-Adana) Civarının Tektono-Stratigrafisi". *Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 32(2): 85-100.
- Yıldırım, G. (2018). Kırsal turizm kapsamında Türkiye'de çiftlik turizminin değerlendirilmesi: Tatuta çiftlikleri örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yurdakul, O. ve Emeksiz, F. (1994). "Çukurova'da tarımsal üretim yapısındaki gelişmeler ve GAP alanı için öngörüler". *Tarım Ekonomi Dergisi*, 2: 32-45.
- Zaman, M. (2010). "Yerleşme Coğrafyası" Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya". C. Şahin (Ed.). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 109-135.

İnternet Kaynakları

adana.ktb.gov.tr (erişim tarihi: 10.10.2024).

<http://adana.gov.tr/kurumlar/adana.gov.tr/Duyurular/2024/5-Karatas->

[OSB/OCAK2024_5000_ACIKLAMA_RAPORU.pdf](#) (erişim tarihi: 26.04.2024).

<http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/> (erişim tarihi: 12.10.2023)

<http://www.karatas.gov.tr/tarim--balikcilik> (erişim tarihi: 26.04.2024).

<https://avesis.istanbul.edu.tr/dosya?id=135dcb15-4ed7-4c5c-b22a-d6d28cfd64ec> (erişim tarihi: 06.02.2024).

<https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/adana/karatas-26497/> (erişim tarihi: 05.11.2023).

Harita Kaynakları

İlçe sınır ve yerleşim yerleri verileri: Harita Genel Müdürlüğü

Göl, akarsu, yol: Çevre Şehircilik Bakanlığı ve Openstreetmap



Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Güliden BALABAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Çağrı Bey Lisesi
Lisans Diploması	Atatürk Üniversitesi-2006
Tezli Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi-2024
Yüksek Lisans Tez Konusu	Karataş (Adana) İlçesinde Çiftlik Yerleşmelerinin Gelişimi ve Fonksiyonel Değişimi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	Tarsus Amerikan Koleji